

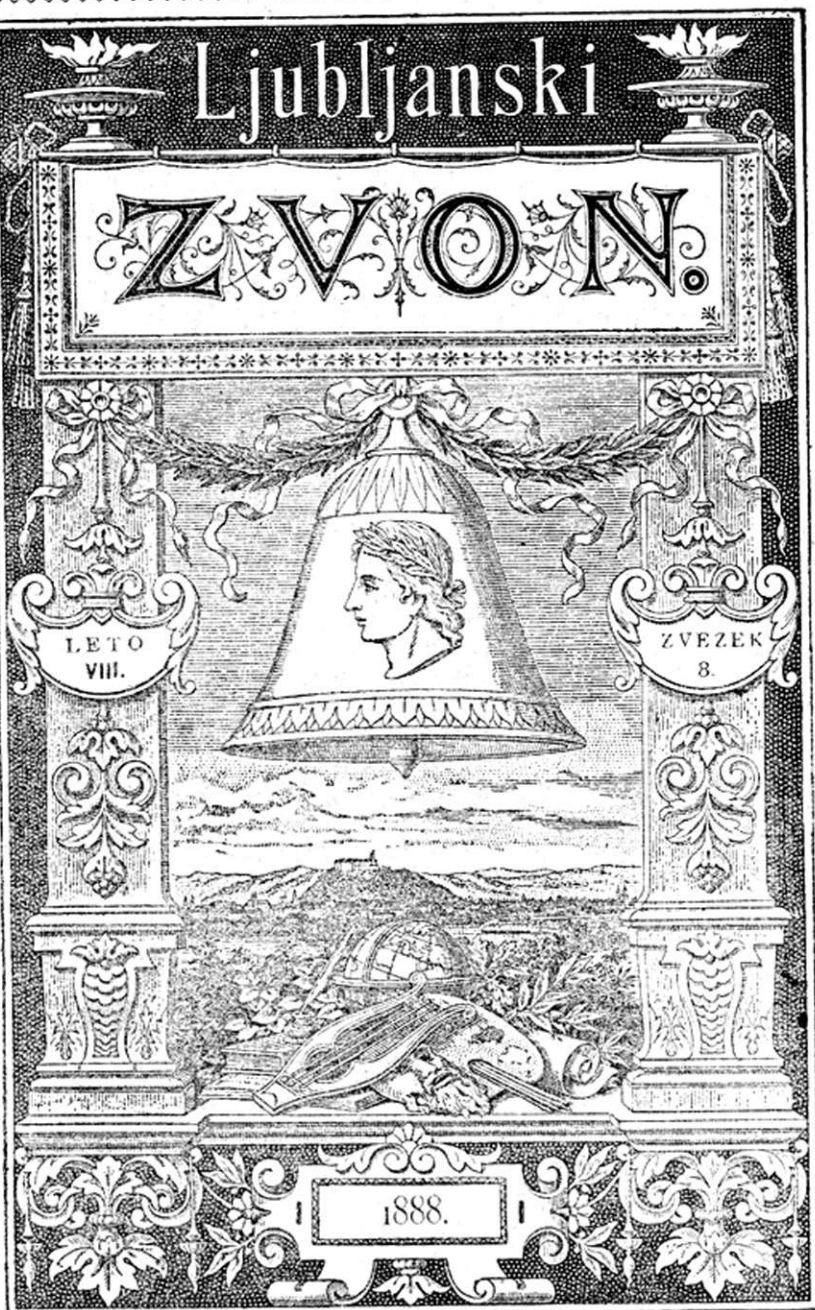
Ljubljanski

ZVON.

LETO
VIII.

ZVEZEK
8.

1888.

Vsebina 8. zvezka:

1. Gorazd: „Stara pravda“. Venec balad. VII.	449
2. Josip Starè: Vanda. Povest. (Dalje.)	450
3. Dr. Simon Šubic: Obèni potopi starih in novih dnij.	453
4. Y.: Misli. 1, 2, 3, 4, 5, 6.	467
5. Ivan Vrhovec: Iz domaèe zgodovine. III. Francozi v Novem Mestu. (Dalje.)	468
6. Slavomir: Slike iz ruðarskega življenja. I. Prièetek idrijskega ruðnika.	479
7. Josip Starè: Pisma iz Zagreba. XVIII.	482
8. Anton Svetek: Spomini na okupacijo Bosne. (Dalje.)	483
9. J. Navratil: Belokranjsko kolo. (Dalje.)	492
10. Dr. Ivan Tavèar: Revez. Obraz z l—kega pogorja.	500
11. Èrtež rimskega mesta „Neviodunum“.	504
12. Listek: Biblijografija slovenska. — Vilharju v spomin. — „Rimski katolik“. — Muzealno društvo kranjsko. — Ueberblick der Verwaltungs- und Rechtsgeschichte des Landes Krain. — Vrtnarstvo. — Poziv. — Ruska opera v Berlinu.	506

Listnica upravnistva.

G. R. L—r, c. kr. d. urad. v Logatci in g. Davorin Vuk—è v Metliki: List Vaš je plaèan do konca sept. — SL. bralno društvo pri Sv. Luciji: Za 4 glđ. — G. M. B—r. v M. Doslej smo za letos prejeli samo 2 glđ. 30 kr.

Listnica uredništva.

Bl g dr. Fr. J. C. v Z. Oprosti, pride! »Pisama o Slovèacah« obsezajo veèinoma grdo obrekovanje, s katerim se slovanska vzajemnost paè ne pospešuje. Jedem Lappen gefàllt seine Kappen! — Zamejski v V. na Ital. Vse porabim. Zaradi rokopisa pišite g. prof. S. Rutarju v

Ljubljanski
Vestnik
Leposloven in znanstven list.

Štev. 8.

V Ljubljani 1. avgusta 1888.

Leto VIII.

„Stara pravda.“

Venec balád.

VII.

Bòj pri Bréžicah.

(Septembra 1516.)

„Ehlangen und auch gepsisst.“
(l. p.)

- »Kdó trka zunaj . . . o polmočí?« —
»Odprite! Kum Zorko pred vrati stoji.« —
»Od kódl?« — »Iz Bréžic . . . iz boja!« —
»Odrpta ti kočá je moja.«
- »Iz Bréžic! Divjá li še pravde vihár?« —
»Ne! Danes potihnil je za vsegdár.
Mir sklenil je Ditrihštajn Žiga; —
Nad njim nikjér vójvode ní ga!«
- »Odbijali vraga smo z lévjoj močjój!
Kij s sulicoj, z mečem bát, sablja s kosój . . .
Nocój je vse tiho tam doli . . .
Zdaj úkaj vsak grad naokoli!«
- »O, miren sedaj je vsak puntar-tlačán!
Mir rajski opevata — krókar in vrán . . .
A kar se nas bílo v dolini,
Naznanjam vam jaz ga jedini!«
- »Tristo jih po bitvi ostalih še roj
V vrt mestni nažene vam Ditrihštajn voj;
Nasméje se Žiga in déje:
»Pokáj pak so prazne té véje!«
- »Pet kmetov — ní res li, tovarši? — lehkó
Kot sadje nosilo bi vsako drevó!
Ko nálašč, prekrasna — vešála . . .
Pa naj se poskusi tá šála!«

Gorázd.

Vanda.

Povest.

Spisal Josip Starè.

X.

Vanda je bila zopet v Ljubljani, kamor je na nekoliko dnij prišla s Perovega. Že ji je bilo misliti na možitev ter zložno poskrbeti za to in óno. Sedela je pri oknu in se zamislila. Dogodbe v Benetkah so ji bile še žive v spominu; znóva in zopet znóva je v duhu videla razne podobe, ki so podile druga drugo. Zdaj pa zdaj je brez pravega namena pogledavala skozi okno, časih pa se je ozrla na veliko podobo pokojne matere, visečo ravno nasproti na steni in resne oči upirajočo na hčerko svojo, ki je še zmeraj imela trmo svojo. Dasi je Vanda bila sáma svoja, vender ji je bilo hudó, da mora ravnati proti volji matere svoje; ali ni ji nikakor móči drugače. Saj se je mati tudi lahko motila, pa si le ničesar ni dala dopovedati. Minila so leta; mnogo je ves ta čas pretrpela in premišljala usodo svojo, ali njega kar ni mogla zabiti. Ostala mu je zvesta celó potem, ko so ga ji očrnili, da ima drugo miljenko, in jo prisilili, da mu je vrnila slobodo. In bolj ko je preudarjala vse, kar je bilo, bolj je bila preverjena, da je ravnala prav; zlasti če je mislila na svoje potovanje v Benetke in kar se je tam godilo. »Ali to ni čudno? Ne, ne, golo naključje to ne more biti; to je prst božji, ki mi jasno kaže, kaj mi je storiti.«

Takó je Vanda premišljala in se tolažila, ko nekdo krepko potrka na vrata.

»Noter!« velí vsa osupla nepričakovanemu gostu; vrata se odpró in v sobo stopi kapitan Borovski.

»Bronislav!« vzklikne Vanda, in ko bi trenil, oklenila se mu je okoli vrata. Z glavo mu je slonela na junaških prsih, a veliko veselje

o nepričakovanem njegovem prihodu ji je sapo zapiralo, da ni mogla govoriti. Borovski jo je goreče poljubil, ali ko je videl, kako hitro so se ji vzdigovale prsi, pogleda jo milo rekoč:

»Vanda, kaj ti je?«

»Nič, nič!« počasi odgovarja Vanda, »tako je dobro. Nisem vajena tolike sreče.«

»Kake sreče? Ali si mari mislila, da me ne bo?«

»Tega ne; vendar tako kmalu se te nisem nadejala.«

»Sem li prezgodaj prišel?«

»Čim prej, tem bolje. Hvala Bogú, da si tu. Povej mi, dragi moj, kaka sreča te je danes pripeljala v Ljubljano?«

»Po tebe sem prišel.«

»Po mene?« čudi se Vanda.

»Kaj se čудиš; ali ti mari ni prav?«

»Prav, prav! Ali...«

»Zopet ali«, preseče ji on besedo, »saj sva dosti dolgo čakala, pa da bi se še obotavljala.«

»Nikar me krivo ne razumevaj; hotela sem le reči, da treba še marsikaj preskrbeti, kar ni gotovo, a mora biti.«

»Marsikaj se lahko tudi pozneje preskrbi. Prva stvar je, da sva svoja. Zato sem se podviral in bil sem sam na Dunaji. Dovoljenje za ženitev imam v žepu, in vsak čas greva lahko v cerkev.«

»No, saj to je, kar sem imela v mislih. Zdaj, ko vém, da imaš dovoljenje, zdaj ni več zadržka. Sédi in povej mi vse!«

Borovski odloži kapo, odpaše sabljo in séde na sofo kraj Vande, ki se je bila že do dobrega umirila od prvega veselja ter radovédno povpraševala za to in óno. Vsak čas se je zadovoljno nasmehljala, ko ji je Bronislav prav po volji odgovarjal. Povedal ji je, da ima še celih šest tednov dopusta, da upa nekoliko let ostati v Trstu in da je že najel prav pripravno stanovanje. Napósled pa jo milo pogleda in reče:

»Vanda, še nekaj imam na srci.«

»Kaj takšnega?« vpraša ga ona in radovédno povzdigne glavo.

»Jedno željo mi moraš izpolniti.«

»Jedno?« ponavlja ona z zategnenim glasom, »tisoč želj bi ti rada izpolnila, samó da bi bilo v moči moji.«

»Te jedne mi nihče drugi ne bi mogel, izpolniti, nego ti.«

»Torej?«

»Želim, da bi najina poroka bila na tihem, kajti pri tako svetem opravilu ne maram ni hrupa, ni gostov.«

»To je ta skrivnostna želja!« čudi se Vanda in se nasmeje. »Bronislav, saj me vender poznaš, kako sem se že zdavnaj odrekla svetu; kako da skoraj ne občujem z ljudmi, a zdaj naj jih vabim, da bi me motili v najsrečnejšem trenutku življenja mojega!«

»Ravno tihi ljudje časih pri takih prilikah ljubijo nekoliko zunanjega šuma in sijaja; zlasti če mislijo, da so to dolžni imenitnemu rodu svojemu, kakeršen je ravno tvoj.«

»Moj rod!« vzklikne Vanda zajedljivo, »kaj imam jaz od róda svojega? Pač žalostno, če mora človek v rodu svojem iskati veljave, ki si je sam ne zna pridobiti. Kdor sam po sebi ni spoštovanja vreden, temu ga ne daje ni rod, ni stan.«

»Vanda, to so prelepi, redki nazori.«

»Izučile so me bridke iskušnje mladega življenja mojega. Hvala Bogú, tudi to je minilo.«

»Minilo za zmeraj«, pritrđi Borovski, potem pa jo tolaži: »Umiri se, dušica moja, nikar ne prediraj starih ran; prav po nepotrebnem si se razdražila.«

»Nič se ne boj, dragi mi, srce moje mirno bñje. Dobro je, če se človek časih spominja tudi temnih dnij; vsaj vé bolje ceniti srečne ure, če jih ućaka.«

»Gotovo, ali zdaj ni čas za to. Veselí me, da se v vsem tako ujemava. Le hitro na delo, da niti jednega dneva po nepotrebnem ne zamudiva.«

»Nićesar ne moreva zamuditi, če sva skupaj. Treba bo obhoditi potov, katere moški prej opravi, nego ženska, zato bi bilo dobro, da bi Žiga na nekoliko dnij prišel v Ljubljano.«

»Dobro; še danes mu pišem, naj pride.«

»Jaz sem drugih mislij. Dan dlje, to ni velik razloček.«

»Ne umejem te.«

»Rada bi, da bi se jutri midva skupaj peljala v Kamnik in da bi se ustno zmenili z bratom. Boš vsaj videl, kje sem v upu in stráhu čakala odrešjenja svojega od težke negotovosti.«

»Mêni je prav, celó ljubó mi je; ali na vse zgodaj moramo iti, da nam dan ne bode prekratek.«

»To bo moja skrb,« odgovorila mu je veselo Vanda in takoj je dala Neži potrebnih naročil.

Drugo jutro je v Podgorji ravno sedem zazvonilo, ko se je Vanda z ženinom svojim peljala proti Kamniku ter mu naštela imena vseh hribov in gorskih vrhov, ko so se ji kakor dobri znanci pokazali v svitu jutranjega solnca. Malo pred mestom je velela kočijažu kreniti

po stranski poti na desno in v nekolikih trenutkih so bili pred mlinom na Perovem. Perun jim je prvi priteknel nasproti; veselo je lajal in skakal okoli kočije silèc vánjo, ko je zapazil dobro svojo gospodarico, ki ga je na tako lepe sprehode jemala s seboj. Tudi Žiga je takoj stopil iz mlina, da vidi, kdo se je pripeljal, a kar obstrmel je, ko je ugledal sestro in kapitana, kajti ni se ju nadejal. Videl pa je obema na očeh, da ja je dobra sreča pripeljala na Perovo, in bil je zadovoljen. Nič se ni branil, ko mu je Vanda razodela prošnjo svojo, ampak obljubil je, da takoj drugi dan pride v Ljubljano. Borovski se mu je na prvi mah prikupil, in akoprem se prej še nista videla nikdar, bila sta si kmalu dobra prijatelja. Žiga mu je pokazal mlin ter malo gospodarstvo svoje, a ko so vsi skupaj pod orehom malo zajutrkovali, dal je zapreči, da sta se Vanda in Borovski peljala v Kamnik in na Záprice.

Veliko je bilo veselje zápriške gospóde, ko je Vanda z ženinom svojim prišla v grad. Slepi gospéni sestri je debela solza stopila v zatemnele oči in z vélo roko je pogladila nevéstino lice, ki ga ni mogla videti. Izpraševanju ni bilo ni konca ni kraja in dobri stari ne bi marali, ko bi mladi ves dan hoteli ostati pri njih. Toda Vanda ni imela mirú, pokazala je Borovskemu sobici, v kateri je z materjo bivala, in peljala ga je celó na Vrtalico, da vidi, kje je ona najrajši bivala ter mislila in sanjala o njem. Póludne je že davno odzvonilo, ko sta se vrnila na Perovo. Žiga je bil že nepotrpežljiv in kar ni ju mogel pričakati; večkrat je stopil na pot in gledal proti Kamniku, a pred njega se je vselej vstopil tudi Perun, migal z repom in nastavljal ušesa, kakor da je védel, kaj njegov gospodar tako skrbno posluša. In res, brž ko je od daleč čul drdranje vozá, zagnal se je na pot in veselo skakaje povrnil se z gósti. Zdaj so sedli za mizo in mirno so sedeli in se menili o minulosti in o prihodnosti, dokler se solnce ni nagnilo v zahod. Žál je bilo vsem, da je tako hitro minil prelepi dan; ali tolažili so se, da to ni zadnji, in Borovski je Žigi pri slovesi moral obljubiti, da bo o prvi priliki za delj časa prišel na Perovo, prostora da se bo že našlo za oba in še za kakšnega tretjega. —

Popóludne je bilo, kakih štirinajst dnij po tem, ko je pri redóvnica^h uršulinkah cerkvenec ob nenavadni uri odprl cerkvena vrata, malo postal na pragu in se oziral po prostornem trgu, kakor da bi koga pričakoval. V tem pridrdrata od dolenjega konca »Zvezde« dve kočiji in obstaneta prav pred cerkvijo. Bela ženska oblačila so že zdaleč pričala, da so svatje in mnogo radovédnega svetá, zlasti ženskega, ki je brez dela posédal ali se izprehajal po »Zvezdi«, hitelo je v cerkev,

da vidi nevesto. V dolgi beli obleki od težke svile z mirtnim vencem na glavi je Vanda z Borovskim stopila pred oltar. Lica so se ji kar žarila in oči svetile od prevelikega blaženstva. Kakor kako višje bitje je stala tu na svetem mestu, da so ljudje z uprtimi očmi zrlji vánjo in drug drugemu šepetali: »Kako je lepa!« Kraj nje je stala družica v lehki beli opravi in držala velik šopek od redkih cvetlic, a takoj za njo sta za priči bila družčin oče, stari Slápar, najbližnji sosed Glovackovih, in nevestin brat Žiga. Tiho in pobožno se je vršilo, sveto opravilo, ali globoko je pričujočim seglo v srce, zlasti Vandí, ki se v velikem blaženstvu svojem ni mogla vzdržati solz; saj se ji je po mnogih bridkosti jedina želja, ki jo je imela na tem svetu, kakor mornarju, ki se po mnogih viharjih srečno pripelje v varno pristanišče. Po poroki je oskromna svatovska družbica ostala nekoliko ur skupaj na Glovackega dômu in bila dobre volje, a ko je bil čas, odpeljala sta se ženin in nevesta na železnico ter odpotovala v Trst.

XI.

Dve leti sta Vanda in Borovski živela skupaj v tihi zakonski sreči in nista se zmenila za ves svet; zadovoljna s sedanostjo niso ju motili spomini na minulost, niti ju niso težile skrbi za prihodnost. Če sta šla na izprehod, pomudila sta se rada na ključi svetega Karla ali Vanda je zdaj mirno gledala za odhajajočimi ladjami in nič je ni vleklo za njimi, kakor nekdanj. Večkrat je sicer imela v mislih svoje potovanje v Benetke, toda nekov čuden strah jo je prešinil, ko jo je Bronislav vprašal, če bi šla čez mórje. »Ne, ne, čez mórje pa ne več!« odgovorila mu je in se obrnila stráni od obrežja.

Viharno leto 1859. pripodilo je prve oblake na jasno nebó Vandinega zakona. Kakor vsak drug človek, védela je tudi Vanda, kakšne dolžnosti čakajo vojščaka, kadar ga vladarjeva beseda kliče v bój; toda v sreči svoji nikdar ni mislila na to, ampak ponosna je bila na vojaški stan možá svojega. Drugače pa je bilo, ko je počil glas, da bo vojska. Strah, ki ga je ta grozna beseda obudila v ljudeh, prevzela je tudi njo in jelo jo je skrbeti, kaj bo z Bronislavom. »Morebiti je pa vender ne bo«, tolažila se je časih, kakor človek, ki do zadnjega ne verjame, česar si ne želi.

Nekega dne pride Borovski domóv, toda oči so se mu nenavadno svetile. Tiho odloži kapo, odpaše sabljo, potem pa presrečno objame ženko svojo in jo goreče poljubi.

»Kaj ti je, Bronislav?« vpraša ga ona vsa osupla.

»Méni nič, saj to je poklic moj.«

»Tvoj poklic! Ali bo res vojska?»

»Napovedana še ni, ali naš polk je dobil povelje, da se kar takoj odpravi na pot.«

»A kam?»

»Za zdaj v Benetke; ali bržkone se tam prav nič ne bomo mudili, ampak kar dalje nas bodo poslali.«

»Znova me boš torej zapustil«, toži Vanda in ga žalostno pogleda.

»Ne za dolgo. Vojska bo kmalu pri kraji in potem bomo bolj brez skrbi v miru živeli.«

»Brezkončni bodo dnevi brez tebe in zdela se mi bõ cela večnost, predno bom zopet mogla sloneti na junaških prsih tvojih.«

»Vanda! Takó ne tarna žena vojaškega častnika. Špartanke so vse drugače osrčevale možé svoje. Ničesar se ne bój. Bil sem junak, ko nisem védel, zakaj se bojujem, zdaj pa bom v duhu gledal tebe, in zavest, da sem tvoj, povzdignila bo srčnost mojo, da se tem slavneje povrnem k ljubljeni ženki svoji.«

»Ali ravno misel náme naj te tudi svari, da ne boš predrzno hodil v nevarnost.«

»Gotovo, da bo tudi to skrb moja. Zdaj pa misli náse, kaj bo s teboj.«

»K Smaragdi se bom hodila tolažit in tam bom čakala najvejših poročil, ki nam jih bo Sieminski pozvedoval.«

»Jaz nisem za to«, odvráča jo Borovski. »Vojska je vojska in nihče ne more védeti, kakó se bo razvijala. Trst je ob mórji, pa bi mogel imeti sitnosti od francoskih bojnih ladij. Tedaj bo vse zbegano, a kaj boš ti brez moške podpore? Tudi ni gotovo, celó neverjetno je, da bi se naš polk po dokončani vojski vrnil v Trst. Na vsako stran bo torej bolje, da pobereš vse svoje stvari in da se preseliš v Ljubljano ali na Perovo in da tam mirno čakaš, dokler ne pridem zopet po tebe.«

»Če je tako, ne bom se obotavljala; takoj za teboj pojdem tudi jaz.«

Šteti so bili trenutki, katere se je Borovski še mogel pomujati pri Vandi, kajti naglost, s katero so se vojščaki napravljali na odhod, zadrževala ga je ves zadnji dan od dóma. Pa saj je bilo skoraj bolje, da je bilo takó. Službeno poslovanje ga je vsaj zmotilo, da ni utegnil z dolgim slovesom sebi in ženi še huje žaliti srca. Ločitev je torej na videz bila mirna; on se je bolj nego kdaj čutil vojščaka, pa je junaški zatajil, kar mu je trlo dušo; ona pa ni hotela z žalovanjem množiti skritega trpljenja in takó se je premagovala, da si le po bledem in upalem lici mogel soditi o veliki bóli njeni. S Smaragdo in Sieminskim je šla celó na morski ključ, ko je ladja odhajala, in

dolgo je z robcem mahala za možem svojim in mu pošljala zadnje pozdravilo. Šele ko je samó malo dima nad morskim površjem kazalo, kod sopiha parna ladja z vojščaki, vrnila se je Vanda na zapuščeni dom. Ali bila je tako slaba, da so ji noge odpovedale in da se je morala peljati. Smaragda jo je spremila in je ostala pri nji do večera, da jo je tolažila, kolikor se je dalo. Takoj drugi dan pa je Vanda svoje stvari jela skladati v zaboje in ko je vse pospravila in oddala na železnico, poslovila se je za zmeraj od Smaragde ter šla najprej v Ljubljano, potem pa k bratu na Perovo.

Tu je bivala nekoliko tednov, dokler niso časopisi razglasili novice, da so se na Italijanskem zgrabili. Vanda se je tedaj preselila v Ljubljano, da je hitreje dobivala poročila z bojišča, kjer je mož njen bil v prvih krdelih. Vsak dan je težko čakala pošte in hlastno prebirala najnovejše časopise. Avstrijci so se od Tičina nazaj pomikali in po manjših bojih se je pri Magenti 4. dne junija 1859. l. vnela prva večja bitev. Ali ni je bilo sreče na naši strani, akoprem so vojščaki bili srčni in se niso ustrašili nasprotnikov. Časopisi so poročali o nenavadnih delih posameznih junakov, ali vse je prekosil kapitan Bronislav Borovski. S stotnijo vojščakov je na ogledih zadel na mnogo večje krdelo sovražnikov, pa se jim je tako hlabro in umno uprl, da jih je po hudem boji užugal. On sam je bil med prvimi borilci, in ko bi bil vsak izpolnil dolžnost svojo kakor on, bila bi zmaga naša. Cesar je dobro védel ceniti slavnega junaka, pa mu je namenil posebno odlikovanje; povišal ga je v majorja ter mu podelil Leopoldov réd. Vanda je s ponosom čitala poročila o mózi svojem, ali vselej si je mislila: »Bolje bi bilo, če se ne bi izpostavljaj v toliko nevarnost; prepredrzen je.« In le prekmalu se je prepričala, da je njen strah bil upravičen. Po najnovejših poročilih nihče ni védel, kam je izginil major Borovski in da mu torej niso mogli izročiti najvišjega odlikovanja. Dolgo so ga iskali, dokler ga napósled niso našli med mrtveci, ali težko ga je bilo spoznati.

Prehud je bil ta udarec za Vando, nego da bi si ga mogla olajšati z jokom in žalovanjem. Na prvi mah niti ni verjela grozne novice in šla je od jednega vojaškega oblastva do drugega, dokler ni dobila službenega poročila o smrti njegovi. Pa niti zdaj ni imela mirú. Dobro se je preskrbela z novci ter se neutegoma napotila v Italijo. Veljaj, kolikor hoče, ona ga mora imeti, če ne živega, pa vsaj mrtvega, in ko bi morala iti pred cesarja samega. Kakor izgubljena je potovala iz jednega mesta v drugo; tu je morala dolgo čakati, predno so ji oblastva v splošni zmešnjavi mogla le količkaj zanesljivega po-

vedati, tam je sovražnik zaprl pot in morala je iti na drugo stran. Šele ko sta avstrijski in francoski cesar na sestanku v Villafranki ustavila vojskovanje, dosegla je Vanda namen svoj in dobila privoljenje, da je dala izkopati ljubljene soproga in ga prepeljati v Ljubljano.

Bilo je po malem Šmárijinu popóludne, ko je pred ljubljanskim kolodvorom stal batalijon vojščakov, praznično opravljenih. Zbralo pa se je tudi dosti drugih ljudi, starih in mladih, kakeršnih ne manjka pri nobeni izredni priliki, bodisi veseli ali žalostni. Domoljubno čustvo je to pot privabilo iz mesta posebno mnogo odlične gospóde, ki so prišli, da izkažejo zadnjo čast slavnemu junaku Borovskemu, kateremu je uradni list napisal prelepo posmrtnico. V tem so po ljubljanskih cerkvah zapeli véliki zvonovi in tudi na grobji pri svetem Krištofu so se oglasili trije novi zvonovi.

»Kaj pa je to,« vpraša na stráni med množico sivi starček tóvariša svojega, »odklej pa imajo pri svetem Krištofu tri zvonove? Dosléj so imeli le dva slaba zvonca, ki sta jednako zvonila bogatinom in ubožcem ter svet spominjala, da v grobu ne bo razložka med nami.«

»To je napravil novi župnik, ki je kàj vnet za lepe cerkve,« pojasnil mu je tovariš.

»Hm, hm! Novi župnik, novi zvonovi, nova dóba. To ni prav; odsléj bodo torej tudi pri svetem Krištofu razložek delali med ljudmi. Naj ga, v grobu ga le ne bo. Tu gré zdaj vse narobe.«

Tako je rekel malo nejevoljno starček, ali umolknil je, kajti že se je pogrebni izprevod jel pomikati dalje. Prvi je stopal vojščak s križem, za njim je glasba trobila resne žalostinke, potem so se vrstili krdelo vojščakov, duhovnik, krsta s častniškimi znamenji, za njó Žiga, ob čégar desno roko se je oklépala Vanda, takoj za njima vojaška in druga gospóda, a napósled zopet vojaško krdelo.

»Lep pogreb«, rekel je ravnodušen gledalec.

»Saj ga je vreden«, dejal je drugi in čakal, da je ves izprevod šel mimo njega. Kmalu potem je gromovit strel oznanil, da so junaka položili v grob. Stopaje po udarcih vesele glasbe so se vrnili vojščaki v mesto, a ž njimi se je tudi razšla radovédna množica. Žalost, ki si jo prej videl na toliko obrazih, ostala je samó še v jednom srci, iz katerega pa se nikdar več ni dala izruvat. Vanda je žalovala vse žive dni svoje za ljubljanim možem, ki je zdaj počival v raki rodbine Glovackove, katere sicer ni poznal, ali prerana smrt je bila njena in njegova usoda.

(Konec prihodnjíc.)

Občni potopi starih in novih dnij.

Spisal dr. **Simon Šubic**, profesor na vseučilišči v Gradci.

Sveto pismo in povesti mnogoterih starih ljudstev nam pripovedujejo o nekem občnem potopu take moči in take obširnosti, da bi mu skoraj ne bilo verjeti, ako bi se ne ujemale čudovite pripovedi o njem. Ker v tistih starodavnih časih ljudje še niso poznali vseh dežel naše zemlje, menili so, da je vsa zemlja poplajena vode, da je vsa njih okolica pod vodo. Od tega mnenja prihaja tudi ime: »vesoljni potop«.

Geologi, kateri se pečajo s spoznavanjem in preiskovanjem skorje zemlje naše in njenih izprememb po notranjem in zunanjem obrazu, držali so se dolgo časa tistih mislij, da bi bile v teku brezštevilnih stoletij ponavljale se po zemlji grozovite prekucije, pred katerimi je vse, kar raste in živi, hipoma ginilo. Ko se je zopet pomirilo površje suhe zemlje, tedaj je po takih mislih nastopalo novo in precčj izpremenjeno rastlinsko in živalsko stvarjenje. V zadnjih časih pa so se prirodoznanci največ odpovedali tem mislim ter se spoznavajo zdaj k drugi veri trdč, da niso nikdar na zemlji izpremembe hipoma nastopale, ampak da se je kakor še dandenašnji pred našimi očmi vse sčasoma izpreminjalo po zemeljskem površji. Kakor razlaga Charles Lyell v svoji leta 1830. na svetlo dani knjigi (»Principles of geology«), dosegla je zemlja sedanje rastlinske in živalske oblike svoje s počasnim in mirnim razvijanjem ne pa s hipnimi prekucijami. Čas mu pomaga razlagati vse — kakor pozneje Darwinu — kar se je kdaj preobličilo med stvarmi na zemlji.

Katera teh mislij resnici bolje ugaja, tega tukaj ne bomo določevali, veliko pa ne bomo zadeli v stran, ako si posnamemo obraz zemeljskih dogodeb po tistih izpremembah, katere nam kaže zanesljiva zgodovina; in ta zgodovinski obraz nam ne izkazuje samó polagoma nastopajočih izprememb, ampak po nekoliko, akoravno redkeje, hipoma in nenadno naključene prekucije.

Ako smemo zaupati zdravim očem, moramo sëm prištevati strašne viharje po morji in po suhem in vulkanske moči, katere so n. pr. v Ameriki hipoma vzdignile iz ravnine hrib imenovan Popocatepetel — če se ne motim — kakor nam pripoveduje Aleksander Humboldt v svojem »Kosmosu«, — ali potres zemlje, kakor je bil tisti strašanski potres, ki je hipoma razdejal mesto Lisabon; — vse te in

druge dogodbe te vrste se morajo prikladati ónim nenadnim silovitim prekucijam, katere delajo še celó v prekratkih zgodovinskih dnéh hipno izpremembo po zemlji. Iz tega, da take hipoma nastopajoče prekucije ne obsezajo vsega zemeljskega površja, ampak tukaj in tamkaj kakšen mal kos zemlje, iz tega ni pripuščeno sklepati, da bi v prazgodovinskih časih ne bile sezale veliko veliko dalje krog sebe. Takrat, ko še zemeljsko površje ni bilo toliko utrjeno in ko notranje moči pod šibko skorjo naše zemlje niso bile toliko ukročene, raztezale so grozovite prekucije lože sile svoje dalje po okolici. Kàj tacega se je pokazalo še celó l. 1883. pri Krakatavski prekuciji, katero si hočemo posebno vzeti v spomin; segla je tako daleč na okrog, da se je čutila krog in krog svetá! — Pri tem pa ni pozabiti, da je treba poročila iz starodavnih časov, kar se tiče razširjevanja kake prikazni po svetu na okoli, drugače ceniti kakor dandanes, ker ljudstva takrat še niso poznala vseh krajev in dežel na zemlji in so rada sodila po tem, kar se je dogajalo po znanih njih okolica, češ, da se to godí po vsem svetu.

Z ozirom na omenjene nenadne prigodbe in strahovite prekucije tudi nobena denašnja znanost nima pravice upirati se in tajiti izprememb na hip, ker ne poznamo še korenin tistega pripravljanja, iz katerega se za nas nepripravljene vzdigujejo viharji po morji in po suhem, ognjebluvni prikazi in potresi, ter sodimo, da je ta ali óna prikazen stopila nenadno in hipoma na dan. Ne poznamo pa tudi ne mej tistih močij ali sil, katere ženó take prekucije pred seboj, tedaj nam dozđaj ni mogoče poprej presoditi, ali utegnejo nastopiti take izpremembe tako nenadno in tako silno, da bi poškodovale človeške naselitve in celó trdna tla zemlje, na kateri prebivamo. Torej nobena denašnja znanost in učenost ne more rêči, da bi v nekdanjih starodavnih časih ne bile dogajale se nenadne dogodbe kakor kakšni občni potop, kateri je na široko pokončal vse, kar je človeku k življenju potrebnega. Torej tiste pripovedi o silovitih izpremembah, razširjene med toliko ljudstev od prazgodovinskih časov do nas, nadomeščujejo skrivnega in svarilnega preroka, kateri nas opominja, da se tudi na trdna tla naše zemlje ni zanašati, da bi se kdàj ne odprla in ne pogoltnila, kar je človek s trudom in potom obraza svojega postavil si stanišč po večjih in manjših naselitvah.

Meseca avgusta leta 1883. zgodil se je na Sundaških otokih tako veličansk občni potop, da ga po resnem razsojanji smemo primerjati z vesoljnim potopom starega zakona; potop's tako grozovitimi prekucijami, da so po mnogih otocih in po primorskih okrajinah vsi ljudje do zadnjega poginili. Od tega silovitega potopa, ki je tako

osupnil ljudi, da ni bilo misliti na nobeno pomoč, poginilo je s pridelki vred nad štirideset tisoč oseb. — Preglejmo nekoliko natančneje le-ta zemeljski potop, katerega je čakalo denašnje človeštvo in čigar posledke je ogledovalo s svojimi očmi. Temu neutajnemu potopu nasproti stavimo potem prazgodovinski potop starega zakona. Okoliščine biblijskega potopa so se sicer po pravljicah mnogoterih ljudstev mnogo izpreminjevale, pa venderle še kaže ta potop nekaj prirodni resnici tako podobnega obraza, da ni dvojiti, da pripovesti o nekdanjem starem potopu niso prazne sanje in puhlo vmišljenje, ampak da je v tistih starodavnih časih dogodil se resnično strašansko občni potop.

Z mladih nog je sicer prirodoznanstvo nekaj zaničljivo pogledovalo marsikatero z vero zvezane ljudske pravljice, tičoč se prirodnih prikazov, in je obrekovalo take pripovesti, da niso družega kot prazno vmišljenje. Dandenašnji pa so trezni preiskovalci prirodnih dogodbe dosegli že toliko mirne previdnosti, da opazovanje prostega ljudstva in njegovi spomini niso tako prazni in votli kot sanje, ampak da so dostikrat pravi posnetki resničnih dogodbe na zemlji, semtertjja celó pripravni pomočki prirodoznanskemu raziskavanju. — Strašanska je vender morala biti prigodba, zvezana s poginom toliko in toliko tisoč ljudi, da se je nje spomin mogel vtisniti tako globoko v ljudsko dušno življenje, da je mogel ohraniti se od starodavnih časov od ljudstva do ljudstva, od dežele do dežele do naših dnij, ker nam naznanja še vedno prirodno dogodbo tistih dnij, ko še nikdo prigodbe zapisati ni umel, ali priroda je zapisala človeški strah pred njenimi groznimi silami s tako ostrimi občutki v človeške prsi, da je človeku ostal spomin neizbrisen.

Občni potop naših dnij se je dogodil pred petimi leti na otocih Sundaških. — Med otoki: Sumatra, Java in Sebesi gleda iz mórja majhen neobljuden otok, Krakata v po imeni. Na otoku Krakatavu je poprej stala črnošiva ognjeblovna gora ali vulkan, za katero se ni nikdo kaj zmenil. Zadnjih dvesto let je bilo vse tiho po tej góri, kakor bi bil ugasnil vulkan; kar se meseca majnika 1883. l. oživil zopet njen vulkanski ogenj. Ker pa na otoku Krakatavu ni bilo nič prebivalcev, ker stoji ta otok daleč od bližnjih obljudenih otokov in sicer tri milje od Sebesi in skoraj pet in pol milj od Sumatre in Jave, ni se nikdo bal kake nesreče od tega starega v življenje obujenega vulkana, posebno ker so prebivalci Sundaških otokov navajeni vedno strašočih prikaznij od zemeljskega ognja. Saj samó na otoku Java strmi kvišku sto v nekoliko pogašenih, v nekoliko ogenj blujočih vulkanov. Na Sundaških otokih in na bližnjih Filipinih in Molukih se

pa nahaja petdeset gorečih vulkanov, kateri vedno bobneč mečjo ogenj iz sebe; veliko več pa je še takih, ki so vedno pripravljene za ognjene izmečke. V tem ko se primerno z drugimi strahovitimi vulkani ni nobeden pečal za bližnjo temno goro Krakatav, pripravljale so prvotne podzemeljske sile, stresujé po malem pobežja in trdna tla, grozno usodo.

Ko je vulkan Krakatav jel meseca majnika bljuvati ogenj, izmetal je sčasoma veliko veliko poprej v svojem trebuhu raztopljenih rudnin in kamenja ali v podobi tekoče lave ali pa celó v podobi sežganega pepela, torej so se delale velike votline pod goro, kjer se je od izmetovanja izpraznilo veliko prostora. Čim votlejša je prihajala gora v podnožji, čim bolj je izbljuvanje objedalo pod mórje sezajoče gorske stene, tem slabejša so bila njegova tla. — Kar na jedenkrat se dné 10. avgusta 1883. l. okoli desete ure dopóldne pogreznejo pred težo našlonjenega morja gorske stene na morski stráni pod morje, kar se udère morje z vso močjo silne svoje teže v razbeljeno peč in brezдно po raztopljenih rudninah. Pri tej priči planejo neukročene silne moči ognja in morja nádse in dviguje se usodepolni pogubni bòj njih clementov.

Kdo bi si mogel misliti prav grozovitost tega strahovitega in pokončujočega boja? Težko, kdor ga ni videl in ne slišal o pogubi tega boja. Malo trenutkov in že se je v razbeljeni votlini od raztopljenih rudnin razkrojila morska voda na svoji prvini: kislec in vodéneec, katerih zmes dela najhujši razpóčni plin. — Mehurček, ki ga napolniš z zmesjo tega plina in užgeš v veliki sobi, razpoči se in udari tako močno na uhó, da te po glavi zabolí. — Razpok, kateri se je v tem usodopolnem trenutku izvil iz Krakatavskega brezdna, bil je tako silen, da se je grmenje njegovo slišalo po zemlji na okoli dalje kot se razširja na okrog vsa Evropa.

Vzemimo si v misli, da bi vulkan Krakatav stal na Dunaji in da bi se bil tamkaj razpočil, tedaj bi se njegovo grmenje ne slišalo samó po vseh evropskih deželah, ampak razlegalo bi se ne le od Atlantskega morja do Uralskega hribovja, temveč zadevalo bi tudi na Grönlandijo, na Novajo Zemljo in ónikraj Uralskega hribovja po obrežjih Aralskega jezera. Tudi bi se slišalo to grmenje celó pri Kaspiškem morji, pri iztoku reke Evfrata v Perzijsko morje in tudi na severnem konci takozvanega Rdečega morja in tjà čez večji del puščave Sahare, noter tjà ónikraj otoka Madeire. Nobeden drugih vulkanov, kar jih vé zgodovina našeti, pri izmetovanji ni zagnal tuljenja in grmenja svojega v tako daljne kraje.

In kakšna silna moč je gnala ta grom po zraku na vse kraje, spoznava se med drugimi prikazi iz tega, da je v Bataviji, dvajset milj od ognjenika Krakatava púh tega groma zdajci pogasil vse luči po mestu, katere so bili prižgali po dnevi, ker je ta dan solnce od črnih oblakov otemnelo in iz temnega nebá pepel na zemljo súl, kakor kadar sneg na debelo méte.

Krakatavov razpok je zračno odejo naše zemlje tako silno hipnil in tako mogočno valovje po zraku zagnal, da se je krog in krog zemlje podilo in po vseh deželah spoznalo v trepetanji živega srebra po barometrih. To zračno valovje je imelo toliko moči v sebi, da se ozračje ni moglo poprej pomiriti, predno ni valovje njegovo svoje moči izgubilo s tem, da je obhodilo večkrat zapóred pot krog in krog zemlje, akoravno je vedno pešalo od tega, da se je brusilo ob hribovje, ki ga je zadevalo na svoji poti.

Razpok Krakatavovega ognjišča se je dogodil p o d morjem ter je z vulkansko goro vred vzdignil dve tretjini otoka in Bog vé koliko morskih vodâ s seboj kvišku v meglene okrajine ozračja. Kdo pa bi mogel popisati, kdo izustiti strah in kar se v odprtem brezdnu zdaj godi! Morje od vseh stranih buhne noter, strašno vré in kipí, kakor bi se mu svoje dno hotelo kvišku dvigniti in odpreti se do osrčja zemlje. Silovita je bitev protivnih valov, kateri se na tej stráni kvišku vzpenjajo, na óni pa nazaj v brezdno grmé. — Kar poznamo pevskega oduševljenja polnih obrazov silovitih pomorskih prekulic, ne prilega se tu nobeden bolj nego Homerjevi, ko prepeva v dvanajstem spevu prekrasne svoje »Odiseje« mornarjem pretéče nevarnosti imenitnih morskih vrtincev, znanih pod imenom »Skila in Karibda«, rekoč:

„Skila na desni grozí, na levi divja Karibda,
Gladno valove v prepad srkaje solnate morja.
Kadar izbluje, divjá kot kotel na silnimu ognju.
Kalna valí iz brezdna se zmes in kviško brizgaje,
Z belimi penami skal obojnih vrhe zagrne,
Kadar posrka potém valove solnate morja,
Kalna se zmes pogrezne v prepad, in strašno v okrogu
Grom po skalovju doní, globoko zine krnica
Blata črna in muž, in bleđa groza jih prime.“

Nekaj jednaki obraz se nahaja pri Schillerji v spevu o »vodotopu«, katerega odlomek, kakor zgoranji po prevodu Jovana Vesela-Koseskega tu pristavljamo:

„In ker se vstopi na skalén kraj,
In gleda v strašan vodovrát,
Karibda tuleča drví nazaj,
Valove pogoltnjene gladno v prepad,

In kakor bi v dalnim oblaku gromelo,
Jih bluje rjovevši peneče žrelo.

Valí se in hrka in vrè in kipí,
Kot vode in plamena hlap,
Do neba brizgaje se megla kadí,
Neskončno pritiska za slapom slap,
Ne dá se izprazniti strašno točilo,
Bi mislil, de morje bo morje rodilo.

Naposlej premeni se divja oblast,
In črno med stenami pen
Odpřè v globočino orjaška se past,
Razor neizmeren ko brezden peklen,
In kakor sè snegam pokriti bregovi
Gromijo v krnico bijoči valovi."

Do bro se še v mislih ozrimo nazaj na to grozno prigodbo. Titanu podoben je vulkan, ko je sam sebe končal, zagnal je strašne slape morske vodé in poleg še več kot polovico otoka iz tál proti nebu gori v megle! Zemlja v meglah! Komu je to podobno? Ali ni na videz, kakor da je priroda izgubila oblast svoje teže, svojega natezanja in padanja svojega na tla? V tem, ko se je vzdignil ognjenik s toliko vodé in zemlje v megle, zagnalo se je bližnje morje s tako silo v izprazneno brezdno vulkanovo, da je od moči pritókov in neukročnega ognja vzdignilo se hribovju podobno morsko valovje, katero je nasičeno silovitega gibanja in prisiljeno od teže vodá se zagnalo na vse kraje okoli in planilo tjà po primorskih obrežjih bližnjih otokov. Manjše otoke kakor n. pr. Sebesijo, je to valovje popolnoma oblilo, kakor da jih je bila sila pogreznila pod morje in je pokončalo na teh otokih do malega vse, kar je bilo na njih tleh živega. To ni bila samó povódenj, bil je za te kraje občni potop.

Valovje tega potopa se je še na Javi v mestu Anjerji, nad šest in pol milj daleč stráni od Krakatava na zahodni stráni Jave, vzdigovalo še nad 35 metrov visoko ter se je udrlo neizrečno hitro po suhem na okrog in je pokončalo v kratkih trenutkih vse, razsulo in razneslo človeška stanišča kakor pesek po tleh! Zopet in zopet je planilo razuzdano morsko valovje daleč po otoku s takšno silo, da je celó zavračevalo pred seboj vode in reke na otoku v deželo nazaj proti njihovim izvirov! Nastopila je gosta tema, skrilo se je solnce šestintrideset ur dolgo za pepelnatimi oblaki. Kar ljudij ni potonilo pod tem potopom, strašila jih je huda ura s polivi, z grmenjem, z vročim pepelnatim dežjem in s potresom, kakor bi vse prirodne prikazni oznanjale sodni dan.

„Sličnega hrupa napad valovja po bregih ne tuli,
 Ker zadrvi ga vihar pomorski naviš iz globine;
 Huje ne drska šumot požara v soteski smerečja,
 Ker se gošava zažgè in burja viharno zapiha;
 Tudi ne hruši orkan jesenski, hrastovja po vejah
 Sličnega šuma okrog, nar silniši, kar se zažene.“

Ilijade 14. spev Homer.

Strahôte te prikazni se ne dadó ni izgovoriti ni narisati; kdor jih doživel ni, ne more jih umeti in še celó misliti ne, akoravno bi ves zamaknen prebiral jednake občutke v »visoki pesmi« Koseskega, ki pravi

„Kaj treptaš, ko grom podnožje strese,
 Piš divjá, neviht grozí vihar,
 Vraštvo vrè, končane snage zdé se,
 Ter pravíc nikomur več ni mar?“

Kaj drhtiš, hudobe ker zarotno
 Krog in krog pogin al kvar grozè?
 Bog bedí, med nami ni samotno,
 On za nas in naše stiske vé.“

Tako strašno razdejanje se je rodilo v malo ali celó nič ne uvaževani temni gori Krakatavu, ko se je goreča v morje pogreznila. Koliko hujša bi morala biti razdrtija in povódenj, ko bi tekom tisoč in tisoč let podzemeljski ogenj in izbluvi kakih deset ali dvajset ognjenikov na Javi na priliko, tako izpodjedli bili njih podnožja, da bi se vseh deset ali dvajset gorečih gorâ na jeden hip v morje potopilo! Mogoče je gotovo, da bi se bilo kdaj več dejavnih ognjenikov zajedno pogreznilo pod morje, kar se je morebiti takrat zgodilo, ko se je zgodil biblijski takozvani vesoljni potop.

Poročajo pa tudi starodavni azijatski spomini o tako silovitih vrtničnih prikazih po zraku in po morji, da bi bila od hudournih vrtincev utegnila napraviti se povódenj starega zakona.

Ako se ozremo na dogodbe novejših časov, pozvemo, da se je v Aziji l. 1737. 12. dné oktobra vzdignil tako silen vrtinec, da je tok reke Ganga obrnil nazaj in reko še nad 14 metrov od navadnega toka zagnal kvišku! Tedaj je nastopila popláv Gangovih vodâ tako široko okoli po suhem, da bi bilo neki v jedni sâmi noči še nad 3000 ljudij utonilo. — Ali ni taka povódenj tudi precèj podobna občnemu potopu?

O starodavnem potopu, kateri se menda ujema z vesoljnim biblijskim potopom, vedó tudi kineške pripovedi kàj povedati, rekoč: »Ko je vélika povódenj se vzdignila proti nebu, ko je voda po gričih hitela kvišku in objemala hribovje, takrat so grozno mrla prestrašena ljudstva.«

Neumevno je zdaj še preiskovalcem prazgodovinskih dogodb in ljudskih pripovestij, kako so prišle tudi nekatera južno-amerikanska ljudstva do enakoglasne pripovesti o vesoljnem potopu. Ali so doživela v starodavnosti že precčj omikana ljudstva v Peruvu, po imeni Inkas posebni svoj potop ali so pa doživela združena še z azijskimi ljudstvi skupno z Asirci jedini biblijski potop; — ali so stale njih dežele v tistih davnih časih še v kaki zvezi med seboj — kdo to vé?

Kakor menijo geologi, dogodil se je potop starega testameta ob spodnjem Evfratu, kjer je pokončljiva povódenj potopila na široko mesopotamske ravnine. Vzrok temu potopu je menda bil močni potres, izvirajoč iz rokava Perzijskega mórja, in mogoče se tudi dozdeva, da je med potresom prihrul vrtinec iz Perzijskega mórja od južne strani proti Evfratovim vodam. — Poročila drugih ljudstev ne dopuščajo misliti, da bi bila sezala ta povódenj nad spodnji del Evfrata in Tigra in celó ne, da bi se bila potopila vsa suha zemlja vsega svetá.

Ko je voda zarad te ali óne sile iz Perzijskega mórja nastopila po nižjih ravninah Evfratovih, naredil je ladjo za rešitev svoje rodovine skrbni bogaboječi Hafis-Adra, kakor imenujejo asirske pripovesti (ohranjene s klinastimi črkami) našega Noeta. Čutèč, da se zemlja ne more pomiriti in da vodé vedno više nastopajo po Evfratovih ravninah, vzel je svojce z živalmi in živežem vred, kar se je dalo spraviti v ladjo. V pravem času je preskrbel rešitev sorodovini, predno se je odprla zemlja in iz širokih razpok izbljuvala vodó v tem, ko je strašna nevihta s ploho in hudournimi vrtinci nalila toliko vodá, da je povódenj zalila čez in čez vse Evfratove doline. — Ali so te vodé same vzdignile Noetovo ladjo, ali je tudi planilo morje kakor pri Krakavskem potopu čez primorske okrájine po Evfratovih okolicah, tega ne omenja nobena povest. Toda od mórja in nasproti Evfratovi reki in njenemu toku so pritekale te vodé bodi si od gole nevihte, bodi si od morskega naliva, ker vzdignile so Noetovo barko in jo nesle od mórja proti notranjemu svetu ter jo zanesle na bregovje tistega hribovja, katero na séver mejí Tigriške doline.

Asirska povest o starem občnem potopu je po vsem svojem obrazu tako podobna »vesoljnemu« potopu starega zakóna, da ni dvojiti, da se ozirata obe povesti na jedino prigodbo. Videti pa je, kakor bi bila asirska s klinastimi črkami govoreča pripovest starejša od svetopisemske, ker se bolje prilega prírodnim prikaznim. Asirski bogovi niso tako neusmiljeni kakor židovski bog, da bi pretili končati vse človeštvo, ampak asirski bogovi niso namerjali s tem potopom

pokončati družega nego staro pregrešno mesto Suzipak. Asirski Noe Hafis-Adra ni tesal ladje svoje za družega kot za rodovino svojo in za svoje živali, biblijski Noe je pa gradil ladjo za vse ljudi in za vse živali na zemlji. Biblijski propovedovalec pravi, da je deževalo nepretrgoma štirideset dnij in da je voda stala še stoipetdeset dnij petnajst lehtij visoko nad najvišjimi hribi in tako počasi odtekala, da je minilo deset mesecev v tem. Po asirski povesti ne traja povódenj z vso nevihto vred dalje kot šest dnij in sedem nočij. —

Obe pripovedi pa pripovedujeta, da je Noe, ko se je voda nekaj odtekla, izposlal ptiče na ogled, ali je odtekla že voda do suhega, in pri obeh se pokaže mávrca na nebu v znamenje, da je konec vsega hudega.

Asirska pripoved pa tudi omenja pravi vzrok potopa z besedami: »Podzemeljski duhovi pretresajo zemljo s svojo močjo ter privále vodéne valove iz globočin.« — Pravi pa tudi biblijska povest, da so se odprli štepíhi globočin. Tedaj naznanja asirska povest, kakor biblijska, prirodno prikazen, katera prihaja navadno v družbi z močnimi zemeljskimi potresi, prikazen namreč, da se od potresov razpokajo trdna tla in da stopijo iz teh razpók vodé na dan.

Asirska povest pa še natančneje dokazuje pravcati vzrok potresa in povódnji tako očitno, da se lahko spoznava, da hoče naznaniti izbljuv vulkanski, ko pravi:

»Od juga sem se je vzdignila proti nebu ognjena zmija. Vse je pokončala. Dan se je izpremenil v noč. Zvezde so pogasile. Nebó krog živalskega pasú je zagrinjala zmija s strašnim svojim repóm; samó solnce in luna sta se videla na nebu. Vroča voda kot krop je lila iz neba, da je usehnilo drevje do korenín. Med pogostim bliskanjem so padale deževne kaplje, debele kakor človeška glava. Vodé so pokrivalo zemljo više nego do vrha glave stoječega možá. Ko je že bój zmiye trajal devetdeset dnij in devetdeset nočij, uničil se je sovražnik zemlje. Nastopil je strašansk piš, odtekla se je voda in pogreznila se je zmija v globočine zemlje.«

Sicer olepšana z živimi orijentalškimi obrazi, vendar le-ta asirska pripoved dokazuje precéj natančno opazovanje, ker še zveze prikaznij zemeljskega potresa in ónih prikaznij na nebu ne pozabi. Goreča zmija na južni stráni je ognjebljivni vulkan, iz katerega se ogenj vzdiguje v podobi rdečega repa v zračne višave ter zakriva veliko nebá. Vulkanski dim in pepel zatemní dnevno svetlobo ter izpreminja dan v noč; samó solnce in luna sta se časih pokazala kakor iz pre-

trganih meglâ skozi dimnato in pepelnato temoto na nebu. Povest pa tudi ne pozabi povedati, da se je usúl vroč dež, kakeršen se resnično pridružuje velikim vulkanskim izmečkom. Potem narastajo vodé in se vzdigujejo po suhem; piš šari in tuli po okolica; napó-sled pa se pogrezne zniža v globočine zemlje ali z drugimi besedami: ognjenik se podere váse, kakor se je pogreznil Krakatav. Čas, v katerem se je dovršila ta prigodba, znaša devetdeset dnij, še malo toliko kot ga je Krakatavska prekucija potrebovala od majnika meseca do konca avgusta. Ker pri tem asirskem potopu vodé niso stopile više nego do vrha glave stoječega možá, niso posebno visoko oblile okraja in Asircem ta povódenj sama na sebi ni delala toliko strahú kakor druge zgoraj omenjene, ljudem neumljive ali po njih mislih usodopolne prikazni.

Misli.

1.
 Ne stavi predaleč si cilja,
 Korak naj bo nogi priméren;
 Dovólj je potreba ozbilja,
 Da svoji dolžnosti si véren.

3.
 Tistega čestokrat človek sovraži,
 Ki je bil príča njegoví blamaži.

5.
 Debelo ljubi tá,
 In óni ténko,
 Ta sládko rad imá,
 Spet drugi grénko;
 A kdor bi obóje nam zblódil,
 Težkó bi pač kómu ugódil.

2.
 Kogar dar le jedenkrat
 Pošegétal je po dláni,
 Človek takšen silno rad
 Delu že se brani.

4.
 Ravni pot najboljši pot,
 A vselej ne in ne povsod.

6.
 Ljudska govoricá,
 Ni vselej resnicá;
 Čestokrat pa je,
 Četudi vsèkdar ne.

Y.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

III.

Francozi v Novem Mestu.

(Dalje.)

Zadnjič smo dejali, da so do l. 1805. žvenketale francoske sablje in ostroge že dvakrat po tlaku Rudolfovega. Drugi pot l. 1805. želeli so si Novomeščanje prav od srca, naj bi jim vrag odnesel te nadležnike, odkoder so prišli. Le dobrih štirinajst dni so se mudili v mestu in okolici njegovi, a obrnili so ubogim Novomeščanom prav vse žepe narobe, iz mestne blagajnice pa iztrkali še prah.

Toda prišli so še hujši časi! Leta 1809. prilomastili so Francozi tretjič na Kranjsko.

Če avstrijska vlada ni hotela, da jo Napoleon polagoma vso pogoltne, morala se je pripraviti za bój, za zadnji in odločilni bój, kajti Napoleon je po letu 1805. dosedanje prijatelje in zaveznike avstrijske ali popolnoma na tla pobil, ali pak si jih storil prijatelje, n. pr. Ruse. Avstrijski cesar Franc I. bil je od l. 1807. dalje popolnoma osamljen, zastonj se je oziral po Evropi okoli, odkod bi priklical prijatelja k sebi. Napoleonova sila je izbila vsem orožje iz rók; jedini Angleži so bili doslej še neustrahovani, toda Avstriji niso mogli priti na pomoč, kajti Napoleon jih je zapletel na mnogih krajih v hudo vojsko. In ko bi bila ta končana, zadušiti je menil Napoleon že sicer tako oslabele Avstrijo.

Ta nakana je bila pak sevéda znana tudi Avstrijancem; da se ne bi Napoleonu posrečila, treba je bilo napeti vse in zadnje moči. Vedno zvesti národi širnega avstrijskega cesarstva so prenašali že doslej mnogo mnogo težav. Leto za letom so terjali z Dunaja ljudij in denarja. Avstrijanci niso nikdar mrmrali; v slavo države in pomoč presvetle rodovine cesarske so bili pripravljeni dajati blagó in življenje. Na to nikdar jenjajočo udanost državljanov se je zanašal nadvojvoda Ivan, ko je poklical s patentom dné 8. junija 1808. l. vse moške, ki so mogli orožje nositi, pa doslej še niso bili nikamor uvrščeni v avstrijsko vojsko, k »deželni brambi« (Landwehr), kjer naj bi služili vsi moški od 18. do 45. leta. Nadvojvoda Ivan je pričakoval od udanosti avstrijskih državljanov, da bodo z oduševljenjem zgrabili za

orožje. In ni se motil! Ko je prišel dné 1. julija na Kranjsko, vriskal mu je národ oduševljen nasproti in v kratkem času so lezli brambovski bataljoni le kar iz tál. Tudi Novomeščani so ga sklicali na nóge; voditelj jim je bil Langer, graščák v Pogánici. Ob nedeljah in praznikih so se učili in vadili brambovci za težavni bój z izurjenimi francoskimi četami.

V zgodnji pomladi prihodnjega leta 1809. pričeli so Avstrijanci vojsko s Francozi. Zagrabili so Napoleona na dveh stranéh, na nemški in italijanski meji. Na Nemškem je vodil avstrijske čete slavni nadvojvoda Karl, ki pak se je moral pred Napoleonom umekniti nazaj na Česko, odkoder je hitel proti Dunaju, kjer je premagal Napoleona v slavni bitki pri Aspernu in Eslingenu dné 21. in 22. majnika; a dné 5. in 6. julija zatem je udaril Napoleon z vso svojo silo nánj ter ga pri Wagramu popolnoma potolkel. S tem je bilo na Nemškem vse izgubljeno; Avstrijanci so se morali začeti z Napoleonom pogajati za mir.

Kakó pak na Laškem? To leto so bile ravno slovenske naše dežele, ker so se dotikale s svojimi mejami Napoleonu podklonjene Italije, za vojskine operacije jako važne. Na Kranjskem so se postavile avstrijske čete v Savski dolini od Ljubljane do Trebiža ter zasedle od Trebiža in Beljaka tjà do Gorenjega Dravburga na Koroškem vse ceste, ki držé na Italijansko. Dné 10. aprila se je jela pomikati vojska preko Predéla na Goriškem proti Italijanskemu. Pričetek vojske je bil jako srečen. Od 14. do 18. dné aprila so bili Francozi pobiti, kjerkoli so se pokazali, a ker je ravno isti čas jel Napoleon potiskati na Nemškem nadvojvoda Karla nazaj, umikati se je morala avstrijska vojska pred Francozi tu.

Jeden njen oddelek, ki ga je vodil Gyulay, pomeknil se je v početku meseca majnika na Kranjsko. Pri Razdrtem, Podvelbu, Logatci in v Ljubljani so nameravali krepko se v bran postaviti, ko bi Francozi hoteli preko Kranjske udariti v srce Avstrije. A ves napór je bil zastonj. Dné 17. majnika so pregnali Francozi Avstrijance iz trdnjave Malborget, dné 18. majnika iz Predela, ravno tiste dni pa so morali popustiti Avstrijanci tudi utrjene kraje na Notranjskem.

Francozi so drli nezadrževani proti Ljubljani. Ker se je v Tirolih črna vojska takó dobro obnesla, poskúšiti so hoteli ž njo tudi na Kranjskem. Ljubljančane so pozvali dné 12. majnika, a predno se je mogla zbrati črna vojska, prehiteli so jo že Francozi. Dné 19. maj-

nika jih je bilo že 4000 mož blizu mesta; Ljubljane ni bilo več mōči rešiti, zato so jo generali popustili ter sklenili Francoze odbijati vsaj od Dolenjske. Tu sem so se umeknili Splenyi, Zach in Gyulay. Okoli Novega Mesta so se zbirale begoče čete, katerim je dal Gyulay povelje prēzati na Francoza v Ljubljani, ne pustiti ga pri miru ter planiti nānj, če bode prilika le količkaj ugodna. Ko bi Francozi te oddelke le preveč pritiskali, pomaknejo naj se nazaj na hrvaško mejo.

Ta čas so bili Novomeščani sevēda vsi zbegani, kajti jeden dan, predno so zasedli Francozi Ljubljano, prišel je tudi njim poziv, naj se zberō v črno vojsko. Poslal ga jim je okrajni glavār Hohenwarth.

Črna vojska novomeškega okraja je bila razvrščena v tri oddelke. V levem krilu so bili okraji: Poljane, Kostel, Kočevje, Ribnica, Turjak, Višnja Gora in Cobelšperg, v desnem: Zatičina, Turn pri sv. Križi, Svibno, Rateče, Bōštanj, Mirna, Trebnje, Rākovnik, Mokronog in Otočec, v sredi pa: Mokrice, Šrajbarski Turn, Plētarji, Kostanjevica, Ruperč Vrh, Metlika, Črnomelj, Gradac in Novo Mesto. »Gospod okrajni komisār Gasparini in marquis Pietragrassa« pisal je Hohenwarth Dolenjcem, »me bosta podpirala v tem hvalevrednem početji, na strāni moji bosta stala grof Wolfgang Lichtenberg in baron Smledniški. Po vsi pravici pričakujem, da se bode po tem vzgledu ravnal vsakdo, ne da bi bil siljen. Uverjen sem, da se bodo vsi plēmiči in vsi honoracijori urno odzvali temu pozivu ter se oglasili pri dotičnem komandantu črne vojske, da jim odkaže častno mesto med branitelji domovine. Pričakujem za trdno, da ne bo nihče s plašljivim govorjenjem pobijal občne srčnosti. Proti takemu nevrēdnežu se bo postopalo z zasluženō kaznijo. Zanašam se za trdno, da bo vsakdo zaupal temu, kar se ukrene v obrambo, da bo vsakoga oduševljala želja rešiti domovino, boriti se za najpravičnejšega vladarja in staro in slovečo hrabrost kranjsko dokazati tudi v teh nevarnih dnēh.«

Prēcej, ko je dobil mestni svēt to pisanje v rōke, sešel se je k slovesni seji, da določi vodnike posameznim oddelkom črne vojske može, ki so imeli v meščanih popolno zaupanje. Novomeška črna vojska naj bi imela jednega poveljnika, štiri podpoveljnike, katerih vsakemu bi se dalo po 39 do 40 mōž in 10 korporalov. Ob jednom je objavil v tej seji župan, da mora biti črna vojska preskrbena s potrebnim orožjem. V ta namen si more omisliti vsak moški od 16. do 50. leta svoje orožje: šest do sedem čevljev dolge in po tri palce debele preklje, ostre vile, ravne kosē, motike, puške itd. Vsak

naj se preskrbi s tistim orožjem, do katerega ima največ zaupanja, orožje pa mora imeti vsakdo, bodisi potem že kakeršno koli.

Po tehtnem premišljevanji so izvolili mestni očetje pl. Fichtenaau poveljnikom, njemu v pomoč pa nadčastnika v meščanski gardi, Franca Lužarja, dalje podpoveljnike Leopolda Strausa, Josipa Unterlokauerja, Simona Govekarja in Franca Papeža. Korporali so bili izvoljeni meščar France Grm, Ivan Bučar, Karl Kopecki, Leopold Šparovec, Martin Škrem, Josip Janežič, Frančišek Potokar in Frančišek Kancijan. Tem možem so vsi someščani največ zaupali in jih najbolj spoštovali. Vseh skupaj so sklicali Novomeščani v orožje 169 mož - črne vojske.

V ogenj to moštvo bržkone ni prišlo, vsaj povedano ni nikjer nič, iz česar bi se moglo sklepati na to. Ko je jel namreč marširati francoski maršal Marmont od Reke sem preko Postójine proti Ljubljani, odšel je maršal Gyulay z vso svojo vojsko, ki jo je bil pripeljal na Dolenjsko ter se je pomeknil na Hrvaško, da vname Hrvate za upòr in bòj proti Francozom. Na Dolenjskem je ostal le major baron du Montet. Imel je dve kompaniji »kranjskih fantov«, šest kompanij hrvaške deželne brambe in škadron huzarjev. Pri odhodu na Hrvaško naročil mu je, kakor smo že rekli, general Gyulay, naj si dá s Francozi, ki so takrat že Ljubljano zajeli, opraviti kolikor le more. In to nalogo je izpolnil predrzni in hrabri major kot pravi junak. Bliskoma je planil na Ljubljano in na Francoze v nji, vzel mesto ter držal Francoze nad jeden mesec v vednem stráhu, dokler ni prišla v Ljubljano (dné 27. julija) novica, da je sklenjeno premirje in da more nadaljno vojskovanje v tem jenjati, ko se bodo pobotavali, kakšen mir naj sklenejo.

V Ljubljani se je to sicer zgodilo, ne pa tudi drugod, zlasti po kmétih ne. V naglici na nóge sklicana črna vojska kmetska se tudi po sklenjenem premirji ni mogla sprijazniti z nisljijo, da bo gospodoval v zvesti avstrijski deželi prevzetni in neusmiljeni sovražnik. Ljubezen do starodavne habsburške rodovine je tičala ljudem pregloboko v srcih. Vrhu tega pak ljudje res niso védeli, pri čem so in kaj naj počnú. Črno vojsko so avstrijske gosposke pač sklicale na nóge in to prav v zadnjem trenutku, ko se je sovražnik usipal že od vseh stranij čez mejo ter drl proti stolnemu mestu. Trepetaje so se razpršili iz stolnega mesta na vse vetrove svetá vsi avstrijski uradniki, najprej óni, ki so bili dosléj v najimenitnejših službah, nekateri med njimi so le še stéžka ubégnili pred sovražnikom, da jih ni ujel. Ni ga bilo človeka, ki bi bil črni vojski dejal, naj se razide ali kaj naj sploh stori. Na noge sklicani kmetje so se pač lahko čudom čudili, kako

to, da so avstrijske čete pred Francozi bežale, ne da bi vsaj jedenkrat poskusile ustaviti se jim, celó pred stolnim mestom Ljubljano ne. Ker ni dobila črna kmetska vojska od nikoder povelja, naj dene oskromno in priprosto orožje svoje iz rok, (da, celó narobe: na skrivnem so jo šuntali avstrijski agenti, naj ne izgubi upanja), zato so ljudje pač mislili, da se umikajo Avstrijanci nalašč pred Francozom, da bodo kar nenadoma udarili zopet nánj in ga pognali iz dežele. Toda zgodilo se je še nekaj, kar je moralo naše kmete napolniti z najhujšim sovraštvom do Francozov. Komaj so se bili namreč pokazali na mejah dežele kranjske, naložili so ji že velikansk vojskin davek. Podkralj Evgen je terjal za italijansko svojo vojsko poltretji milijon frankov; rabil je zánjo 15.000 parov čevljev, 15.000 srajec, 36.000 rjuh, 96 vóz s konji v četvero in 24 kónj za ekvipaže. Nič čuda, da je nastal po deželi velik strah zaradi tega in da so kmetje udarili na Francoze, kjerkoli so mogli.

Če je tudi dolenska črna vojska nadlegovala Francoza, tega ne vémo, verjetno pa je, kajti v Novo Mesto so prišli prvi Francozi več kakor šest tednov pozneje negoli v Ljubljano, šele v početku meseca avgusta. Bržkone, da so jim zastavljali avstrijski vojaki in naši kmetje pot do stolnega mesta dolenskega. Dneva, o katerem so prišli prvi Francozi vánje, ne vémo povedati; pač pa smo našli zapiske cenega novomeškega mestnega očeta, v katerih si je mož v podporo spomina svojega zapisal: »Dné 16. avgusta 1809. l. prišla je prva francoska kompanija v mesto«, a mož se je zmotil, kajti že tri dni prej, dné 3. avgusta, so storili Novomeščani v mestni hiši neprijetno znanje z novim francoskim gospodarjem.

Imenovani dan je sklical namreč glavár francoske sile v Rudolfovem vse obrtnike in trgovce v mestno svetoválnico, da jim pové, kakó menijo Francozi preskrbovati vojake svoje. Ko je otvoril razgovor, povedal jim je najprej, da bode imenoval v tej seji óne ljudi, ki bodo morali prevzeti, sevéda proti plačilu, oskrbovanje francoske vojske v Rudolfovem. Objavil pa jim je takoj, da izgovorov ne bo poslušal; kogar bodo danes določili za priskrbovanje te ali óne stvari, ta naj se le kar brez obotavljanja udá v odmenjeni pôsel. Izgovorov francoske gosposke ne trpé. Da pa ne bi ti možje prihoda Francozov obračali v svoj prid ter ne za stvari, ki jih bodo imeli preskrbovati, terjali previsocih cén, določili so jih takoj ta dan. Da Francozom ne zmanjka potrebnega mesá, skrbeti je moral zánj nekov Šibenek; kje ga bode dobil, bodi njegova skrb. Sekali pa bodo to mesó trije mestni mesárji: Rohrmann, Drganec in Makeš in sicer po ceni, kakeršna bo

veljala sicer v mestu. Hrano za častnike so morali prevzeti gostilničarji, katerih dva, Schwinger in Jager, sta se zavezala, da bosta dajala častnikom od generala pa do stotnika hrano po dvakrat na dan, opóldne in zvečer, vselej po osem jedij, za kar se jim bude plačevalo po osem goldinarjev za možá. Po tej ceni bodo častniki smeli zahtevati razven mesnih jedij tudi »konfektуре«, vino in če bi jim prišlo na misel, takisto rozólijo in slivovec. Nižji častniki naj bi dobivali le po šest jedij in vse drugo, kar višji. Računati bosta smela zánje po šest goldinarjev za možá, in to tudi takrat, ko bi imeli ti nižji častniki z višjimi skupni obed.

Kar bodo ti gostilničarji potrebovali, kupovali bodo lahko v vojaškem magacinu, kjer bo podrzan vagán (»gestrichener Metzen«) pšenice stal 10 gld., star purán 3 gld. 24 kr., mlad 2 gld., stara gós 1 gld. 42 kr., mlada 1 gld., raca 40 in 24 kr., kopún 51 in 24 kr., kokoš 30 kr., piščánc 10 kr., žlahnih rib funt 40 kr., rák 5 kr., funt masla 1 gld., présnega masla funt 40 kr., slanine funt 34 kr., bokal svézega mleka 15 kr., jajce 1 kr. Te stvari bodo lahko kupovali v magacinu, ne pa tudi vina, kisle vode, rozólije in slivovca. Ker bodo pak morebiti nekateri častniki rajši obedovali, kakor se bo njim ljubilo ter bodo plačevali spróti in iz svojega žepa, zavezani so krčmarji dajati jim, česar bodo zahtevali in jim računati po cenah, kakeršne bodo v mestu veljavne tudi za druge ljudi. In da ne bi vojaški čar trpel kake škode, izkazati se bodo morali gostilničarji vsak dan spróti, po koliko častnikov je obedovalo pri njih.

Druga dva meščana sta morala skrbeti za to, da v vojaškem magacinu ne bi nikoli pošlo potrebnega žita. Računi njijini naj bodo vedno v najboljšem redu; za vsak nedostatek ali za izprijeno žito odgovorna sta onadvá.

Za preskrbovanje moke so odločili štiri druge. Tem so naložili jako siten pósel. Dobivali bodo namreč žito iz magacina ter je dajali mlét. Vsak vagán pšenice ali méšanega žita (pšenice in rži) dati bo moral 82 funtov moke in po 12 funtov otrobov. Izgovorov ne bo poslušalo francosko oblastvo nikacih; če se bo namlélo od žita menj moke, plačali bodo nedostatek óni štirje možje. Vožnjo v mlin in nazaj pak bodo morali opravljati brez obotavljanja meščani, ki imajo konje, računc pa bo treba polagati vsacih osem dnij.

Od te moke se bo pekel kruh za vojake. Skrb za to morata prevzeti dva meščana, ki bosta oddajala iz magacina moko pekárjem; le-ti bodo morali speči od vsacega stota dane jim moke po 46 hlčbov

po 3 funte težkih.¹⁾ Če bo kruh lažji, prijeli ne bodo pekárjev, ampak óne, ki bodo oddájali moko iz magacina.

Na jednak način so razdelili med posamezne meščane tudi skrb za vse druge stvari, za senó, slamo, ribe, ki so jih morali preskrbovati vsak dan spróti iz Soteske in Otočca, rake, maslo, specerijsko blagó itd. Za stražo pri magacinih so imeli preskrbovati vsak dan po 60 kmetov.

Ko so zapustili meščani, vsak s svojim poslom obložen, mestno dvorano, spogledali so se pač, češ, da je pričela vleči drugačna sapa, kot pod mehko avstrijsko vlado. Ravno preskrbovanje potrebnega živeža, zlasti pa mesá, delalo je dotléj avstrijskim dežélskim in mestnim gosposkam največ preglávic. Kolikokrat so se prej mesárji uprli, da ne bodo več klali, ker jim je magistrat določil za mesó pre-nizko ceno, nekaterikrat so celó popolnoma izpregli, češ, naj pa kolje in mesári magistrat ali vojaški pólk, ki se je takrat v mestu mudil, sam, če hoče imeti mesá. Prigodilo se je ne jedenkrat, da so bili meščani in vojaki, ki jih je bilo takrat vedno po več bataljonov v mestu, časih po več dnij, tudi po ves teden brez mesá, ker so se mesárji kujali. Sedaj pak je bilo vse v najboljšem redu, blagó je šlo brez obo-tavljanja iz rók v róke in francoska vojska v mestu je bila brez skrbi, da ji ne bo treba trpeti pomanjkanja, naj bi šlo v deželi za živež še tako trdó. Njih gosposka je prijela meščane dosti hudó v škripce.

Le par dnij zatem pak je došla od francoske vlade mestnemu svétu še neprijetnejša novica. Poslala je magistratu oznanilo, da je naložil Napoleon že 7. dné julija deželi kranjski velikanski davek 15,260.000 frankov! Pred njim pa je že prej zahteval podkralj Evgen óni polutretji milijon, da obleče in obuje raztrgano svojo italijansko vojsko. A razglašen je bil ta dekret šele sedaj zato, ker intendant za Kranjsko, glavni nadzornik grof Fargues ni védel, kaj bi počel, bi li tirjal samo Evgenovo ali samó Napoleonovo naklado od dežele, ali pa obé. Predno je dobil dotičnih in natančnih povelj, minil je ves mesec; šele 7. dné avgusta je bilo objavljeno Napoleonovo povelje, ki je Kranjce popolnoma na tla podrlo. Blizu 18 milijonov frankov! Kje naj bi jih vzela uboga, po tako dolgih vojskah popolnoma izse-sána dežela! Saj so avstrijski podložniki že za svojega cesarja tekem zadnjih petnajst let dali več, nego so mogli. Plačevali so velike davke in ker presvetli cesar navzlic temu ni mogel zmagovati troškov vojske, posojali so mu velike vsote od l. 1794. a do 1808. (Kriegsdarlehen).

¹⁾ 46 hlebov po 3 funte = 138 funtov kruha iz jednega stota moke! Ali so Francozi res toliko zahtevali in se more napraviti res toliko kruha — ali pa se je vri-nila pisarju pomota, to oločiti nismo merodajni. Pis.

Z velikim trudom je francoska gosposka izžulila, prišedši na Kranjsko, nekoliko tisočakov za italijansko vojsko podkralja Evgena, zdaj pa naj bi plačali podložniki še po vrhu nad 15 milijonov frankov!

To naklado so objavili v Rudolfovem dné 8. avgusta. Kot podlago za razdelitev te velikanske vsote so vzeli Francozi davke, ki so jih plačevali podložniki prejšnjim avstrijskim gosposkam. Da se naberó zahtevani milijoni, moral bo, tako so ukazali, vplačati vsak posestnik od nepremičnega imetja svojega petintridesetkratni davek, petintridesetkratni osebni davek, (ki je znašal po $\frac{1}{2}$ goldinarja od osebe), in stoinštiridesetkratni razredni davek (Classensteuer).

Kje so bili obeti, ki jih je delal Napoleon I. 1797. v svoji proklamaciji, ko je Kranjcem oznanjal, da ne bodo niti bora več plačevali pod francosko oblastjo, kakor prej pod avstrijsko!

Napoleon ni določil nobenega časa, do kdaj bodi denar nabran. Njegove gosposke so si razlagale to povelje takó, da najbolje précej. Kranjski intendant Fargues je razglasil torej po deželi, da mora biti osmina naklade plačana vsaj v desetih dnéh; do 18. dné avgusta — dva milijona frankov. Toda gospodje pri deželni gosposki v Ljubljani in tudi predstojniki drugih okrajev niso nič kaj hiteli z nabiranjem vojskine naklade. Ti gospodje so bili namreč avstrijski uradniki, katere so Francozi prisilili, da so ostali v prejšnjih svojih službah. Drugače si Francozi sevéda niso mogli pomagati; navezani so bili popolnoma nánje. V čast jim bodi rečeno, da so sicer premenili gospodarja, zamenjali Franca II. za Napoleona, ali srce je ostalo avstrijsko. Če jim je bil naročen kakov pôsel, ki jih je Avstrijance užalil, izvijali so se in krotovičili, dokler se je le dalo, predno so ga zvršili. Šele, kadar so jeli Francozi žugati z ostromostjo, lotili so se ga, a kolikor mogoče mlačno. V tem oziru se je posebno odlikoval podpredsednik dežélske gosposke v Ljubljani grof Brandis.

V desetih dnéh bi bila morala biti nabrana dva milijona, toda minilo je že pol tega obroka, ne da bi bili izterjali Francozi le jeden krajcar. Grof Brandis je bil pri tem bržkone zeló prizadet, in intendant Fargues mu je pisal 13. dné avgusta, da bo on, grof Brandis, dajal odgovor, če ne bo denar nabran vsaj do 25. dné avgusta; primeknil je torej še pet dnij, poleg pa tudi še dva milijona frankov naklade ter zahteval štiri namesto dveh. Grof Brandis se ni niti genil in ko je celó podaljšani ròk minil, pisal mu je Fargues:

»Gospod podpredsednik! Dovolil sem si čast Vam dné 13. avgusta oficijalno naznaniti, da morate do dné 25. avgusta plačati v deželno blagajnico štiri milijone frankov na račun vojskine naklade za

Kranjsko. Danes pišemo, že 24. in vplačevanje se niti še pričelo ni. Vsak trenutek delate ovire in težave samó zato, kakor se mi zdi, da bi stvar zavlekli in da bi si nakopali na glavo zažugano ostrost. Ali ni n. pr. čudno, da v dveh dnéh niste mogli določiti, kakšen kurz imajo popirji v Ljubljani? In ravno tako se zavlačuje oddaja kónj! Storilo se ni nič, česar je pri taki stvári treba; dolgo časa niso ljudje kónj prignali, in ko so jih prignali, bili so taki, da jih je iz 300 bilo za rabo le 40.

Ravno tako se zavlačuje naprava čevljev, srajec in drugih stvari, ki so se terjale od dežele. Celó potrjilnih listov od stvari že oddanih nisem mogel do danes dobiti v róke.

Posebno Vam, gospod grof, in še dvema članoma vlade pripisujem, da se ne zvršujejo povelja, ki sem Vam jih dal, kar se tiče vojskine naklade, terjane od dežele kranjske.

Opozarjam Vas! Če ne boste tekom 25. dné (avgusta) napeli vseh žil, da se storí temu konec in se zagotovi nemudoma vplačanje ónega dela naklade, ki sem ga določil, postopal bom kar najostreje, da ne bodo povzročitelji tega nereda veljave svoje uporabljevali za to, da ovirajo povelja Njega cesarósti.*

Fargues sam je spoznal, da se nabiranje ne bo tako hitro vršilo, kakor si je umišljal, in 25. dné avgusta je pisal grofu Brandisu, da ne zahteva več štirih ali petih milijonov, ampak zopet samó dva in to do 30. dné avgusta. Namesto plačila je pošiljal grof Brandis naslednje dni Francozom v jednomér pritožbe Kranjcev, češ, da se jim godí krivica pri odmerjeni nánje spadajočega dela vojskine naklade. Intendant Fargues je bil zdaj že jako hudomušen in pisal je grofu Brandisu 29. dné avgusta: »Vidim, da Vam ni družega na mari, kakor staviti v jednomér ovire, da bi se le povelja Njega cesarósti ne zvršila.«

V odgovor temu pismu mu je poročil grof Brandis še tisti dan, da se kmetje po deželi branijo plačevati vojskino naklado. Minil je tudi v drugič podaljšani ròk (30. dan avgusta) in namesto dveh milijonov je prinesel grof Brandis Francozu Farguesu 22 488 gld. 44²/₄ kr. in še te v popirji.

Fargues je spoznal, da se na ta način ne bo dal nabrati denar. Francozi so bili v hudi zadregi; naj so pritiskali, kakor so hoteli, vse zastonj; od nikoder niso mógli dobiti denarja, da bi zmagovali vsaj najpotrebnejše troške. Ker vojskina naklada ni prinesla ničesar, izvolili so si Francozi pot, po kateri je avstrijski cesar od podložnikov svojih vselej dobival potrebnega denarja. Razpisali so prisiljeno posojilo za pol milijona frankov. To posojilo naj se razdelí na duhovnike, plemc-

nitaže, trgovce, kapitaliste in sploh na ljudi, ki lahko kaj posodijo. Za vplačane vsote bodo dobili upniki obligacijo, ki se bo obrestovala s šestimi od sto. Novomeškemu okrožju so naložili Francozi 58.000 frankov prisiljenega posojila. Največ so morali posoditi Višnja Gora, Turjak in Cobelšperg, skupaj 25.000 frankov, zatem pa Kočevje z Ribnico in Kostelom 20.000 frankov, Novo Mesto samó so obložili z 2.000 franki. Ker pak so Francoze bridke izkušnje učile, da gré Kranjcu za Francoza kaj nerad denar iz rók, zažugali so z vojaškim eksekucijonom. V srénjo, ki ne bo v določenem času posodila prisojene ji vsote, poslal se bo oddelek vojakov po najmenj 20 gláv. Te ljudi bo morala srénja preživiti, vrhu tega pak še plačati vsacemu prostaku po jeden frank, korporalu po dva, seržantu pa po tri franke na dan. Vsak večer spróti bo morala srénja prinašati ta denar seržantu, ako ne, vzeli bodo vojaki živinče, kjer je bodo dobili — ter je prodali za katero ceno koli. Tisti pa, ki bodo svoj del plačali, bodo iz tega števila izvzeti; to naj se bo godilo toliko časa, dokler ne bo v občini plačan zadnji krajcar.

Stvar se je torej resno zasukala!

Pa še nekaj energičnega je ukrenil Fargues. V nóci od 31. dné avgusta na 1. dan septembra je dal namreč zgrabiti po vsi deželi najodličnejše može in jih kot tálce odpeljati na Laško v Palmonovo, med njimi tudi grofa Brandisa, ki mu je delal tolike preglávce. V novomeškem okrogu je dal prijeti grofa Blagaya, grofa Turjaškega, grofa Barba, barona Lichtenberga, Lazzarinija, Fichtenaua in gospoda Mor-daxa. Jediní grof Barbo je še v pravem času ušel iz dežele, grofa Turjaškega pak so pustili zaradi njegove bolehnosti v Rudolfovem, odkoder pak je tudi pobegnil nekamo doli v Istro takoj, ko je ozdravel. Večina teh ljudij je bila pri Francozih slabo zapisana, ker je hujskala ljudi, ne plačevati vojskine naklade.

Tudi v Rudolfovo so dobili vojaški eksekucijon, ali »garnizérje«, kakor so jih imenovali Francozi. Dné 5. septembra je pisal Fargues novomeškemu okrajnemu glavárju, naj napné vse žile, da bode Novemu Mestu določena vsota kar najhitreje plačana. Spočetka se je res videlo, kakor bi bila strogost Francozov Kranjce oplašila, a strah ni trajal dolgo. Dné 5. septembra se je Fargues res hvalil v nekem pismu, katero je pisal novomeškemu okrožnemu glavárju, da je plačala Ljubljana ves svoj del, ali že dva dni pótlej nasproti deželnemu podpredsedniku ni mogel razumeti, da je priteklo tako malo denarja v blagajnico; in postójniskemu glavárju je pisal dan zatem: »Res se ne morem prečuditi, da se v Vašem okrožji ni nabralo še več ko

17.165 gld. 33 kr. Napnite vse žile, da dobite, kar še manjka. Dva komisárja naj še gresta 'z vojaki v kraje, ki še niso plačali svojega dela, in lotijo se naj jih z garnizérji. V Ljubljani in Novem Mestu je to pomagalo. Denar se zbira ostro in natančno.«

Toda tudi Novomeščani niso z oduševljenjem plačevali. Do 10. dné septembra niso mogli Francozi iz vse dežele izžéti več nego 198.000 goldinarjev. Največ je Francozom hodilo na pot to, da so bili Kranjci preverjeni, da se bo vojska v kratkem zopet pričela in da potem francoske vojskine naklade ne bo treba več plačati. Tudi nevojak je znal preudariti, da imajo Francozi premalo vojaka v deželi in se nikakor ne bi mogli braniti. Drugi zopet so pričakovali, da bo mir vsak čas sklenen in četudi bi Avstrijanci Kranjsko izgubili — tako so ugibali razni preroki — prislomil jo bo Napoleon italijanskemu kraljevstvu in — naklada bo odpuščena.

Plačevanju so se najbolj upirali kmetje, posebno na Dolenjskem. Kočevci so se celó zgnéti v tolpo kacih 600 móž ter dejali, da ne plačajo nikakor; sevéda, ko so se prikazali garnizérji, razšli so se tudi razjarjeni kmetje, plačevali pa vender niso. Novomeški glavár je prosil za 400 vojakov, sicer ne bo opravil ničesar, in Fargues je tožil: »Plačevanje se vrši jako počasi in z velikimi težavami. Lokalne gosposke me ne podpirajo kar nič, delajo mi še težave . . . Žuganje ni izdalo nič; prišlo je tako daleč, da sem moral dati tálce zagrabit. . . Storil sem pa to šele potem, ko sem poslal garnizérje vsem, ki so s plačilom zaostali. Na ta način sem dobil v blagajnico vender nekoliko denarja, a ker je tu (v Ljubljani) garnizija le majhna, uporabili so to zaostali izterjevalci ter čakali, dokler jim nisem poslal vojakov. Iz tega se lahko sklepa, kako počasi je to šlo.

Bati se je bilo, ker je Kranjska skoraj vsa gorata, da si kmetje to obrnejo v svoj prid in se ustavijo vojaški sili, ki jo je treba sevéda zeló razcepiti. Pa ostalo je vse mirno, izvzemši neki trg, kjer so nekateri grdi jeziki inzultirali necega částnika. Dva teh hujskačev smo prijeli in jih obsodili za nekoliko mesecev v ječo. Ko smo na ta način pokazali ljudem strah, nastal je zopet red vsaj v tem kraji, v bližini ljubljanski.«

Takšen je bil Farguesov položaj. Móž je bil preverjen, da bo celó prva dva milijona težko težko nabrál, zato je dal poklicati dvajset najbogatejših trgovcev in posestnikov po deželi ter jih pozval, naj posodijo, kar še manjka.

Francozi bi ne bili nikdar verjeli, da so Kranjci takšni trdoglavci!

(Konec prih.)

Slike iz rudárskega življenja.

Spisal Slávmir.

I. Pričetek Idrijskega rúdника.

Leta 1504. lotila sta se Valentin Kuttler in Viljem Neumann po odhodu takozvanega »Katzanderla« rudárstva v Idriji. Prvi je bil domá iz Salcburškega, o drugem nam je pa zgodovina ohranila samó ime. Privédla sta bila s seboj več rudárjev nemškega rodú; ko jima je pa jelo jih primanjkovati, nabrala sta fantov po so-sednih vaséh in jih vzela v rudárje.

Spočetka je šlo dobro. Našli so dókaj živega srebra. Sčasoma jih pa je jela sreča zapuščati in vedno menj in menj je bilo skupička, a troški ogromni.

Bilo je 22. dné junija 1508. l. Prvi sòj vzhajajočega solnca je našel Valentina Kuttlerja že bedéčega. S povešeno glavó je hodil po sobi gori in doli, premišljuje težavni svoj stan. Tri tedne je že, kar so rudárji zadnjič izkopali rudo in iz njé izcimili srebró; odslej pa še niso dobili kar ničesar. Mrmranje rudárjev se je oglašalo vedno huje in baš pred par dnevi so mu pretili s smrtjo, ako jim ne dá dolžnega zaslužka. Premišljal je Kuttler vse te reči ugibajoč, kakó li ukreniti, da bi potolažil vznemirjene rudárje. Nobene prave misli ni mogel najti. Zlasti težko pa mu je bilo, da se ga Neumann ogiba, kolikor more, in da ž njim v takó težavnem stanji občuje le toliko, kolikor ne-ogibno zahtevajo pôsli.

Strežajka mu naznani, da je gospá že po konci. Sedaj stoprav se domisli, da mu je danes obhajati gód mlade svoje žene. Globoko užaloščen se napóti k nji. Najde jo jokajočo sedeti na naslanjáči. »Kaj se jočeš, draga Ahacija«, dé ji s tresočim glasom, »danes praznujemo tvoj god in jaz ti prvi želim obilo sreče«. — »Oh, dragi moj Valentin«, reče gospá, mlada in krasna žena kakih triindvajsetih let, »ali se spominjaš še ónega dné baš danes pred petimi leti, kakó lepó je bilo, ko si mi prvič želel sreče čestitajoč mi na gód, in danes, oh, moj Bog!«

Solzé se ji uderó po lici in tešéč jo odgovóri soprog: »Oh, draga moja, pústi vse to v némar in bodi vesela. Jaz sam naj prenašam gorjé, katero sem si sam nakopal, a ti mi bodi vesela. Ne brigaj se za tó, kar se godí okoli tebe, vzrâdúj se!« — »Ne govóri takó, kâj jaz ne smem deliti s teboj gorjá in nesreče? Delila sem veselje in soprogi spodobi se mi tudi zlò deliti z možem, s katerim

me je združila cerkev«. Nič ji ni odgovoril, le poljub na cvétnih nje ustnih in mehkeg objem sta pričala, da tu bivata srca, ki se umejeta.

Prišel je tudi Neumann čestitat Kuttlerici.

Oglejmo si malo natančneje tega možá. Bil je še mlad, kakor pravimo, lepe rasti in zunanosti. Rudárji so govorili o njem, da je kaj učen mož, prijazen in zgovoren, a med mnogimi dobrimi svojstvi so našli tudi dvé, ki so jih prištevali slabim: prvič se nič kaj nista mogla sporazumevati s Kuttlerjem in drugič se je prerad laskal mladénkam. Mnogi fantje so ga pisano gledali radi tega, toda zínili niso pa ničesa, le Porenčev Martin je bil takó drzen, da mu je nekoč v obraz povedal, da mu bo dobro preštel in pretipal kosti, če ga še kdáj zalóti pod oknom ljubice svoje Marijice.

Uljudno se je uklonil Neumann Kuttlerici za god čestitajoč. Zahvalila ga je in jela mu tožiti o moži svojem, kakó jo brezumno žalosti upali njegov obraz in kakó ji je hudó. On pa se ni zmenil dosti za ta govor, temveč jel ji je praviti, kakó je bilo lepó, ko jo je prvič videl na Salcburškem še neomoženo, kakó se mu je vcepila globoko v srce in bogvé, kaj bi bil še govoril, ko bi ne bila ustopila Marijica Kolárjeva, rudársko deklé, katero je ljubila Kuttlerica od srcá, imajoč jo skoraj vedno pri sebi. Lepa je bila, ta Marijica in niso zastonj zavidali rudárji Porenčevega Martina, da si je izbral táko deklé. Bivala je Marijica Kolárjeva v hišici, ki je stala blizu poslopja Kuttlerjevega, pri svojem očeti. Imel jo je sámó, jedinko jo je srčno ljubil in tudi nič se ni protivil njeni ljubezni do Martina Porenčevega, vendar ju modri mož ni hotel sedaj zvezati za življenje, temveč je čakal ugodnega trenutka.

Odšel je bil Neumann. Sami sta sedeli v sobi razgovarjaje se. Večkrat je stopila Kuttlerica k oknu pogledat, če že prihaja njen mož, kajti od jutra ga že ni bilo videti. Ko tako zrè pri oknu, vidi tolpo rudárjev, hitečih proti njenemu bivališču. Kuttlerica ni védela kaj početi in ko prideró kričé do hiše, odveže dragoceni pas, drage zapéstnike in uháne, ter jih vrže skozi okno med rudárje, hotéč jih pomiriti. — Pa še celó v hišo v sobo k nji prideta dva, na čelu jim Porenčev Martin. Ko Marijica to ugleda, vrže se mu pred kolena, proséč ga, naj nikar gospé česa žallega ne storí. Privzdigne jo, poljubi srčno in reče vesel: »Nikar se ne bojte! Kje je gospod načelnik? Veselo novico mu imamo povedati. Našli smo nove srebrne žile, brezumno bogastvo«. — V tem je bil tudi Kuttler prišel med vriskajoče rudárje, ki so ga veseli pozdravljali. On pa je ginen objél ženó svojo in zasvalil svetega Ahacija za novo pridobitev. Jelo se je zopet svitati na obzorji Kuttleričinega življenja. Bila je zopet veselejša in

sósebnó se je radostila, ko je videla skoro potem Marijco z ženinom svojim pred oltarjem.

Kmalu po omenjenem dogodku je šla Kuttlerica domóv na Salcburško in s pomočjo višjih škofov je dosegla, da rudárji vsako leto 22. dan junija meseca obhajajo praznik sv. Ahacija s procesijo. — Toda ni sreče brez nesreče. Že prihodnje leto je počila vest, da se bo začela vojska z Benečani. Plénili so po Goriškem in ko so vzeli Gorico, šli so proti Idriji ter jo posedli. Temni dnevi so prišli zopet za rudárje in za načelnika, ali s pomočjo Ericha, vojvode Brunšviskega in škofa Kristofa Ljubljanskega so morali ostaviti Benečani rúdnik. Prebivalstvo je bilo pa naraslo tako naglo, da so že tisto leto potrebovali svojega sodnika, katerim je bil imenovan dosedanji rudarski solastnik Viljem Neumann.

Vender vsi ti dogodki, strah pred rudárji in Benečani in zopet brezmejna radost, uničili so slabo teló Kuttlerjevo in v najboljših letih je moral zapustiti svet. Globoko užalóščena je bivala še dve leti Kuttlerica v kraji nemira sama, kajti zakon je ostal brez otrók in na pómoč ji je stala kot angelj-čuvár v vseh bridkostih Marijca Porenčeva. L. 1511. pa se je odpravljala domóv na Salcburško po volji svojega očeta. Trudil se je Neumann z vso močjó, da bi jo dobil za soprogo, tešil jo, laskal se okoli nje, prosil, iskreno prosil, a vse je bilo zamán; njeno srce je bilo samemu Kuttlerju in odkar je on mrtev, nima več komu býti. — Pripravljeno je bilo že vse na odhod, kar se oglasi vést nesreče. »Goré se podirajo«, vpili so ljudjé, »in voda narasta«. —

In res je voda rasla in rasla in vsemu rúdniku je pretila ne sreča, ker se je bila podrla visoka gora ter zajezila reko in potoke takó, da so obupali ljudjé na svoje močí. Bežali so, kamor so mogli, mnogo jih je potonilo in med temi so našli tudi Kuttlerico. Zagrebli so jo tam doli »pri Fari« v grob njenega možá. Ljudjé, tamo bivajočí, pa so pravili rudárjem, da so videli že često stati tistega rudárskega sodnika s povéšeno glavo ob njenem grobu in tudi rudárji so rekali, da je ves izpremenjen. A ti, bralec dragi, kadar te zanese noga sem v te kraje, videl boš idóč proti »Fari« ob cesti in v reki veliko robovja, strašno kamenje, priče oménjene nesreče. Tik tebe pod cesto pa teče voda, črna voda, obila, silno obila, ki pa zrè kraj sebe národ v vednem siromaštvu. Tiho teče, tiho, nobene ribe ne najdeš v nji, pa saj je tudi trpljenje, katero prenaša tu marsikatero človeško srce, tiho in némo in marsikatero življenje potéka tukaj brez nád.

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XVIII.

Dandanes gotovo niti najmanjšemu národu ne mine leto, da ne bi slavil vsaj po jedne petdesetletnice, petindvajsetletnice, dvajsetletnice ali desetletnice; dostikrat pa se pripeti, da v jednom letu slavi po več raznih obletnic. Lepa je ta navada naše dóbe, kajti priča nam o čimdalje tem večji národni zavesti; ima pa tudi to korist, da se marsikak vsakdanj, mlačen človek pri tej priliki razgreje in vname za vzvišene misli in idejalne napóre. O hrvaških takšnih obletnicah smo že večkrat poročali, dasi nam ni bilo mogoče omeniti vseh. Danes pa nikakor ne mislimo opisati kakšne posebne svečanosti, ampak izpregovoriti hočemo nekoliko besed o drugem desetletnem delovanji jugoslovenske akademije znanosti in umetnosti, o katerem je to učeno društvo izdalo poseben »letopis«.

Kako se je jugoslovenska akademija znanosti ustanovila in odprla leta 1867., povedali smo že v svojem »II. pismu iz Zagreba«, in tudi o daljnem njenem razvoji smo že večkrat poročali. Navzlic temu ne bode odveč, ako si še jedenkrat ogledamo skupno njeno delovanje od leta 1877. do leta 1887. Društvenega glasila »Rada« prišlo je v teh desetih letih na svetlo 47 knjig ter ga je zdaj vsega skupaj že 87 zvezkov. Posamezni akademiki in drugi učeni možje so v teh 47 knjigah priobčili 141 znanstvenih razprav, katerih so nekatere tako velike, da bi samé záse napolnile celo knjigo ter se vlečejo iz zvezka v zvezek. Po vsebini spada 56 razprav v jezikoslovno-zgodovinski oddelek, 17 v modroslovno-pravoslavni, a 68 v matematiško-prirodoslovni. Od »Starin« je izdala akademija 10 novih knjig (X. — XIX.), v katerih je tiskano 112 starih pisem, ki nam pojasnujejo politično, cerkveno, kulturno in književno zgodovino južnih Slovenov. Od zbirke »starih hrvatskih pisateljev« tiskano je sedem novih knjig (IX. — XV.), v katerih so dela Gunduličeva, Lukarevičeva, Buničeva, Marojeva in Oracijeva Mažibradičeva, Burešičeva, Palmotičeva in Gledjevičeva. Vsa ta izdanja so se uredila po najboljših rokopisih, ki jih je bilo móči dobiti, a navedene so tudi najiminitnejše variante. Od »Spomenikov« (Monumenta) za preiskavanje zgodovine jugoslovenske je deset novih knjig (IX. — XVIII.) prišlo na svetlo. Tu

imamo najprej nadaljevanje državnih pisem beneških, potem zapisnike dubrovniškega starejšinstva iz XIV. stoletja, imenitnih državnih pisem, ki se tičejo hrvaške vojaške krajine od leta 1479.—1693. in bolgarska pisma iz XVI.—XVIII. stoletja. V dveh debelih knjigah (II., III.) »zgodovinskih-pravdoslovnih spomenikov« so po starodavnih rokopisih tiskani zakoni Spleta, Budve, Skradina in Hvara, a le pomanjkanje novcev je bilo vzrok, da od te preimnitne zbirke ni več knjig prišlo na svetlo.

Razven tega je akademija izdala dvanajst samostalnih del, ki ne spadajo v nobeno navedenih zbirk. Najimnitnejše njeno delo v tem desetletji pa je gotovo véliki »rječnik (slovar) hrvatskega ili srbskega jezika«, o katerem je »Zvon« tudi že poročal. Ko se je v prvih desetih letih (1867.—1877.) nabralo dovolj potrebnega gradiva, zdelal je ranjki akademik dr. Daničič osnovo ter sam uredoval prve štiri zvezke. Po njegovi smrti je uredništvo začasno prevzel naš rojak, akademik prof. Valjavec, dokler se ni akademik prof. Budmani iz Dubrovnika preselil v Zagreb, kjer nadaljuje uredovanje po prvotnem črteži, ki ga je le za toliko pre naredil, da odslej vzprejema v slovar tudi nove besede, nastale od l. 1835. Slovarja je odslej gotovega devet zvezkov, v katerih so zbrane besede od »A« do »Go-doje«. To je kratek pregled znanstvenega delovanja jugoslovenske akademije od leta 1877.—1887. Sedemindeset velikih knjig znanstvene vsebine je gotovo prelep uspeh, s katerim bi se tudi starejši závod smel ponašati, nikar mlada naša akademija, ki nima tako bogatih pomočkov, kakor sestre njene v drugih národih. In vendar še ne pogrešamo kratkovidnih ljudij, ki hoté ali nehoté ne priznavajo koristi akademičnemu delovanju, češ, da je vse to preučeno, nepotrebno in jálovo. Sevéda tako govoré ljudje, ki bi od letos zasajenega drevesca že takoj drugo leto radi nabrali vrhovate koše ukusnega sadja! Ravno »slovar« bi take ljudi imel poučiti, da le dolgoletne priprave morejo roditi učena znanstvena dela. Sicer smo govorili o namenu jugoslovenske akademije in njeni uredbi že v prejšnjih »pismih«. Tu naj povemo še to, da se gradivo za slovar še zmeraj pridno nabira; da se nabira tudi gradivo za zbirko diplomatskih pisem in zapisnikov deželnihih zborov hrvaških; izprožena je misel, da se imajo napraviti večji izpiski iz starejših domačih filozofov, ter da se ima zdelati črtež, po katerem bi se čim prej jelo nabirati gradivo za tradicionalno literaturo. Vidimo torej, da se akademija ne misli omejiti na dosedanja svoja začetja, marveč da namerava čimdalje bolj razširiti delovanje svoje, kolikor ji bodo dovoljevala materijalna in duševna pomagála njena.

Znanstveno delovanje jugoslovenske akademije je zvečine v rokah samih udov njenih, od katerih je 7 častnih, 27 pravih in 28 dopisujočih. Od pravih udov jih je 11 v jezikoslovno-zgodovinskem oddelku, 9 v modroslovno-pravoslavnem juridiškem, a 7 v matematiško-prirodoslovnem. Pri omenjenih 97 knjigah je sodelovalo 44 akademikov in 25 drugih književnikov. Prav dostojno je slavila akademija petdesetletnico književnega preporeda hrvaškega (od l. 1835. — 1885.) s tem, da je napravila očitne seje, v katerih so posamezni udje čitali, kaj se je v tej dobi storilo za razne znanstvene stroke, a vse te razprave so se potem priobčile v posebni knjigi, ki je gotovo najlepši spomenik na omenjeno petdesetletnico. Prav tako je akademija slavila stoletnico smrti učenega Hrvata Jezusove družbe, Rugiera Boškoviča, rojenega Dubrovčana, o katerem je težko reči, ali je bil slavnejši jezikoslovec, matematik ali prirodoslovec. V javnih čitanjih so akademiki govorili o njegovem življenju in delovanju sploh, potem pa ocenjevali znanstveno vrednost njegovih filozofskih, astronomijskih ter matematiško-fizikalnih del. Zajedno je akademija sklenila, da se imajo vse te razprave ter neštivilna Boškovičeva dopisovanja priobčiti v posebnem zvezku »Rada«, ki bode ves posvečen spominu tega slavnega učenjaka Hrvata. Prva očitna seja je bila na samo stoletno obletnico, dné 14. februarija 1887. l., v kateri je presvetli dr. Račkica čital obširni životopis slavnega rojaka, sestavljen po dosléj neznanih virih. Učeni akademik se ni oziral samo na zunanje življenje pokojnikovo, ampak razlagal je tudi razvoj znanstvenega delovanja njegovega ter omenil, kako je on občeval in si dopisoval z učenjaki tako rekoč vsega svetá. Napósled je govornik dobro rekel, da si je Boškovič sam postavil najlepši spomenik, kajti spisal je vsega skupaj 71 učenih razprav, in sicer 21 fizikalnih, 15 astronomijskih, 14 matematiških, 7 optičkih, 7 pesniških, 5 arheoloških in 2 potopisa.

Sicer naj povemo še to, da si je akademija zadnjih deset let uredila svojo knjižnico, ki šteje 25.000 zvezkov ter več tisoč imenitnih pisem in rokopisov. S knjižnico je združena čitalnica, ki je vsak dan razven praznikov odprta od desete do jedne ure dopólnudne, da si vsakdo lahko po volji izposodi in čita knjige in časopise. Kako si je jugoslovenska akademija s podporo njenega pokrovitelja in drugih rodoljubov sezidala svojo palačo in v nji namestila prelepo galerijo slik, o vsem tem smo obširno poročali v prejšnjih svojih »pismih«. V gotovini ima akademija zdaj že 373.918 gld., če pa k temu prištejemo njeno palačo, galerijo slik, knjižnico in dve hiši, smeti nam je njeno imetje ceniti na jeden milijon goldinarjev.

V tem ko jugoslovenska akademija obdeluje le znanstveno polje, ki v vsakem národu šteje najmanjše število izvoljenih oráčev, skrbi »Matica« hrvaška za duševno hrano mnogo večji množici omikanih ljudi takozvanega »srednjega stanú«. Matičarji so zvečine ljudje, ki se ne utegnejo pečati z učenimi, znanstvenimi stvarmi; njim je knjiga le zabava po dokončanem vsakdanjem delu, in bolj ko bo ugajala tej potrebi, rajši bodo sezali po nji. »Matica« hrvaška si je vsekdar bila v svesti te naloge svoje, ali še nobeno leto se je ni tako zvestó držala kakor letos, kajti od desetih knjig sta le dve poučni, ali tudi ti sta tako pisani, da ji bode vsakdo mogel čitati za kratek čas. Devet knjig dobodo matičarji za navadno letnino treh goldinarjev, deseto pa po znižani ceni za jeden goldinar. Tu pač smemo rěči, da »številké govore«, pa nam ni treba niti besede izpregovoriti v hvalo Matičinemu odboru. »Zvonovim« čitateljem poudarjamo le to, da sta od teh desetih knjig dve spisala naša rojaka, Slovenca prof. dr. Avgust Mušić in Davorin Trstenjak mlajši. Prvi je na hrvaški jezik preložil zvezek »Herodotovih zgodéb«, in dasi se je natanko držal grškega izvirnika, vender mu jezik tako lepo in gladko teče, da Hrvati sami ta Mušičev prevod štejejo med najdovršenejše prevode starih klasikov. Čast in slava gospodu profesorju, »Matici« pa hvala, da si je znala pridobiti tako odličnega delavca! Trstenjak nam pod naslovom »Rane in melem« podaje najst kratkih pripovedek, v katerih nam razkriva nedostatke pri vzgájanji mladine naše. Zanimiva knjižica se dobro bere in gotovo bo tudi koristila, kajti pisatelj je dogodbe vzel iz resničnega življenja in jih napisal s plemenitim namenom.

Od starih Matičinih delavcev se je letos zopet oglasil marljivi pisatelj Josip Evgen Tomić, ki je šaljive svoje pripovedke zbral v lep šopek ter vsem skupaj dal oskromno ime »Pošurice« ali »Drobtinice«. Vsaka stran te kratkočasne knjižice je polna zdravega humorja, s katerim je gospod Tomić obdarovan, kakor malo-kdo. Njegove »Pošurice« pa so tem večje vrednosti zato, ker nam pisatelj v njih pripoveduje resnične dogodbe, katerim je s prijetno obliko dal le še večje živahnosti. »Tri pripoviesti bez naslova« zove se zabavna knjižica, ki jo je spisal sedaj najrodovitejši hrvaški pripovedovalec, gosp. Šandor-Gjalski. Kakor v drugih svojih romanih, takó nam Gjalski tudi v teh treh pripovedkah resnično, časih celó preveč naturalistiški, opisuje národno življenje hrvaško v zadnjih štiridesetih letih, kakor je je sam izkusil in čutil in kakor so mu je pripovedovali še živi možje iz dóbe »ilirské«. Odkritosrčno

priznavamo, da željno sežemo po vsaki novi knjigi Gjalskega in da se ne moremo ločiti od nje, dokler je do kraja ne prečitamo; a ko smo jo prebrali, obhajajo nas vselej tožne misli, katerih se ne moremo otresti zato, ker čimdalje bolj izprevidamo, da nam je pisatelj povedal pravo, golo resnico. Zrel človek, ki trezno sodi o dobri in slabi sreči národa svojega, naučil se bo iz teh pripovedek mnogo; nezrela mladina pa bi utegnila to pesimistično pisavo krivo umeti ter prezirati vsak idejalni napor. Res, da bodo idejali vedno ostali idejali; ali tudi takisto res je, da se človek le hrepené po idejelih more povzdigniti nad prosto vsakdanjost. A kar velja o posameznem človeku, to velja o vsem národu. Zato pa nikakor ne mislimo kratiti zaslug nam tolikanj milega pisatelja, ampak želimo mu čvrstega zdravja in dolgega življenja, da bi nam spisal še mnogo pripovedek, v katerih nam kakor v čistem zrcalu kaže lepo domače življenje hrvaško, ki od dné do dné bolj gine in ga že prihodnji rod ne bude poznaval drugače, nego iz knjig.

Prav od srca nas veseli, da je »Matica hrvaška« med delavce svoje privabila mladega in tudi Slovencem že dovolj znanega pesnika Harambašića, ki je za letos prelepo in gladko pohrvatil »Pjesničke pripoviesti Tarasa Ševčenka«, slavnega malo-ruskega pesnika, in v uvodu opisal življenje in književno delovanje njegovo. Če bereš ta prevod, zdi se ti kakor bi čital hrvaški izvornik. Nadejamo se, da bomo odslej med Matičinimi knjigami večkrat našli plodove Harambašićeve. V spomin tristoletnice Gundulićeve je »Matica hrvaška« udom svojim podarila prav lično izdanje njegove pastirske igre »Dubravke«, katero so letos igrali na zagrebškem gledališči. Znani estetik prof. dr. Marković je to starodavno igro priredil za tisek ter ji v pojasnilo čitateljem napisal primeren uvod. S to knjigo pa je »Matica« dosegla še drugi namen in pokazala, kako se imajo stari književni plodovi znóva izdavat, da jih ne bodo umeli samó jezikoslovci, ampak da bodo tudi navadni omikani ljudje od njih imeli užitka in koristi.

Nova prikazen med letošnjimi knjigami »Matice hrvaške« je prevod iz nemškega, namreč Göthejeva »Ifigenija na Tavridi«, ki jo je pohrvatil starejši pisatelj, Vladislav Vežić. »Matica« je načelno zoper prevode iz nemškega in sicer zato, ker nemško knjigo vsak omikan Hrvat lahko čita v izvorniku. Vežićev prevod tega vzornega dela nemškega pesnika-velikana pa je tako dovršen, da so ga zvedeni presojevalci »Matici« na vso moč priporočali; le tega ne odobravajo vsi, da je hrvaška »Ifigenija« pisana v dvanajstérci, a ne

v metru nemškega izvirnika. Na toliko število zabavnih knjižic dobé matičarji tudi letos zvezek zbranih »Šenoinih pripovedi« in sicer »Vladimira«, »Kanarinčevo ljubico« in »Zvonara topčijo«. Ni brez pomena, da se med mladimi pisatelji vsako leto pokaže tudi velikán Šenoa, kateri bi še delal, da nam ga smrt ni vzela v najlepši dóbi njegovi. »Matica« ga torej od leta do leta mlajšemu književnemu zarodu postavlja za vzgled, med udi svojimi pa mu hrani stalen spomin. To je lepo, pa je tudi koristno na vsako stran.

Od poučnih knjig nam je najprej omeniti dr. Kišpatičevih »Kukcev« drugo knjigo, v kateri nam pisatelj v prav prijetni in vsakemu lahko umevni pisavi pripoveduje o kukcih na polji, na zelenjadi, na cvetji, po vinógradih, v vodi, na človeku in na domačih živalih. Zanimivo pripovedovanje pojasnuje osemnosemdeset prelepih podob. »Zvonovim« čitateljem bomo to knjigo najbolje priporočili, če jim rečemo, da je Kišpatić Hrvatom, kar je Erjavac bil Slovencem. Hrvati v popularizovanji znanosti dosléj niso bili srečni; pa kako naj bi bili, ko je bilo vedno in vedno treba skrbeti za vsakovrstne šolske knjige, pa je še za to nedostajalo delavcev. Kišpatić je prvi, ki je v ljudskih knjigah zadel pravo, in Matičini udje hlastoma sezajo po njegovih knjigah, katerih jim je dosléj že spisal osmero, a nadejejo se jih tudi še v prihodnje. Za kulturno zgodovino hrvaško sploh, zlasti pa za razvoj umetne glasbe hrvaške preimenitna je knjiga, ki jo je sloveči glasbeni pisatelj F. Š. Kuhač spisal pod naslovom »Vatroslav Lisinski i njegova doba«. Kdo je bil Lisinski, povedali smo v »Zvonu« v prejšnjih svojih »pismih«. Bil je glasbenik in skladatelj »ilirske« dóbe, in kakor so drugi s peresom in živo besedo budili národ, tako ga je on podžigal s premilimi pesmimi svojimi, ki so se hitro udomačile in razlegale po vseh hrvaških in tudi slovenskih krajih. Toda rodoviti skladatelj je zložil toliko pesmij in drugih glasbenih umotvorov, da jih ni mogel vseh spraviti na dan. Prosil je tedanje »Matice ilirske« pomóci, pa mu je niti ona ni mogla dati. Prerrojena »Matica hrvaška« je razširila delovanje svoje in namerava izpolniti davno željo plemenitega ilirskega skladatelja; a prav ta Kuhačeva knjiga ima namen, sedanji rod seznaniti z Lisinskim in ga pripraviti, da bo rajše sezal po skladbah njegovih, kadar jih bode »Matica« dala na svetlo. Gospod Kuhač je z velikim trudom pobral vsako najmanjšo drobtinico in jo vestno porabil za ta životopis, ki ga priporočamo vsem prijateljem národne glasbene umetnosti. Najprej nam pisatelj pripoveduje sploh o hrvaškem glasbenem razmerji spočetka de-

vetnajstega stoletja, potem nam popisuje življenje Lisinskęga in národnega tedanjega razmerja, presoja njegovo delovanje ter navaja vse njegove skladbe, katerih je po številu devetdeset. Pa ne le glasbenike, ampak vsakega hrvaškega in slovenskega rodoljuba bo ta knjižica jako zanimala, kajti kaže nam novo stran ilirske dóbe in nam pojasnuje mnogo drugih národnih dogodeb. Toliko o letošnjih knjigah »Matice hrvaške«, ki nam znóva priča, kako potrebna in koristna so malim národom takšna književna društva.

Spomini na okupacijo Bosne.

Ob nje desetlétnici spisal **Anton Svetek**.

(Dalje.)

Leta 1789. je slavni general Lavdon baš na istem mestu, na katerem je bil naš tabor, imel glavno svoje stanišče, kjer so se zbirale vojaške trume določene za obleganje trdnjave Berbir.

Povedati moram, da je bil v okupacijski vojni domači naš polk po »ordre de bataille« uvrščen v drugo gorsko brigado, kateri je bil poveljnik nadvojvoda Ivan Salvator. Brigada je bila uvrščena v VII. pehótno divizijo XIII. armadnega voja. Brigadi poveljnik je bil Viljem vojvoda Virtemberški, poveljnik XIII. armadnemu voju in vojskovodja pa fcm. baron Josip Filipovič.

V tabor pri Stari Gradiški smo došli še precěj dobre volje, akoprem nas je droben dež spremljal na vsem poti ves dan kakor zvest tovariš. Utrujeni smo legli zvečer k počitku na mater zemljo, prvikrat pod milim nebom.

Drugega dné zgodaj nam je naznanil dnevni ukaz, da prekoračimo v dveh urah Savo.

Naši vrlí in spretni pijonirji — bili so Slovenci — pripravili so že vse, kar je bilo treba za gradbo vojnega mostú čez Savo. Čolne in čolničę so potapljali, kakor so jih redoma dovažali vozniki, v vodo ter čakali znamenja, da bodo mogli molčę in samó na znamenja z rogom pazęč začeti graditi prehod čez široko in mogočno Savo.

Pred začetkom tega težavnega pòsla so morali vojaki 22. pehòtnega polka Weber s pomočjo parobroda prekoračiti vodo ter polastiti se trdnjave Berbira na desnem bregu Save.

Kar nas je bilo částnikov, dobili smo dovoljenje ogledati si zanimivo gradnjo vojnega mostú. Pri tej priliki sta bila tudi navzočna nadvojvoda Ivan Salvator in Viljem vojvoda Virtemberški.

Batalijon 22. pehòtnega polka, polastivši se trdnjave Berbira, zasedi cesarsko avstrijsko zastávo na njeno zidovje, v tem ko na naši stráni v Stari Gradiški — bilo je okoli devete ure predpóludnem — zagrmé iz trdnjave topovi, da njihov strel daleč v sòsedno Bosno naznanja naš prihod, prihod spasiteljev tamošnji raji izpod turškega jarma, ter so mogočno odmevali Savski bregovi.

Prisotna princa čestitata drug drugemu roko si podavši na častno, četudi težko nalogo, katera njiju čaka ónikraj Save in želita si pri vseh bodočih podjetjih najboljšega uspeha.

Ko naši vojaki v taboru čujejo strel s topovi, mislijo, da je krvoločni Turek že napal naše straže, poberejo in preobrnejo kositarske kotle, v katerih se je kuhala za tisti dan jed, in vsak zgrabi za svoje orožje pripravljen na odločilni bòj z nevernim sovražnikom. Stoprav, ko je v taboru že vse napravljeno za odhod, razjasni se, da so bili óni strelji le slovesno znamenje prehodu avstrijske vojske čez mejo. Vojaki se zopet pomiré in odidejo na svoja mesta, žalostno oziraje se na prazne kotličke, in s trdim sklepom v bodoče se ne več prehiteti.

Pri tej priliki mi je opisati neko jako zanimivo podobo. Na nasprotnem bregu je sedél starček Turčin. Dolga siva brada in beli svileni surak (turban) sta pričala, da je bil mož že v sveti Meki. Naslonjen na dolgo debelo palico zrè ravnodušno pred sé ter popolnoma udan v svoj »kižmet« opazuje, kaj neki počnó gjavri. Vidi se mu čisto nemogoče, da bi mogli naši vojaki započeti most še tisti dan postaviti. A kako je presenečen, ko vidi, da mu velikanski most rase kar pred očmi. Sivi starček je morebiti premišljeval pri tej priliki minljivost turškega veličastva ter bil preverjen, da pridemo sedaj vračat prejšnje čase storjenih nam grozodejstev. Vsi navzočni vojaki opazovali smo z zanimanjem markantno podobo in brez izjeme gledali s sočutjem onemoglega starca ónikraj Save, v tem, ko so lačni in kričeči gavrani ter belosivkaste štokrlje nekako čudé se mnogobrojni naši množici živahno letale po zraku nad širno posavsko dolino.

Poglejmo si, kaj se je godilo po prehodu Webercev ónikraj Save v starem Berbiru. Turški poveljnik male posadke, broječe kakih petdeset móž, protestuje slovesno, češ, da mi kar mènei nič, tebi nič tep-

tamo mednarodno pravo in žuga nam, da se bode s posadko protivil našemu prehodu, kajti, »on da nima nikakega ukaza iz Štambula, da se umakne.« Pač smešno to! Naši ljudje mu razjasné razmerje in dokažejo, da bi bilo takšno početje bedasto in zelo nevarno, kajti avstrijskih vojakov čaka v taboru pri Gradiški na tisoče povelja, da prekoračijo Savo. Mož se dá pregovoriti, zbere svoje »nizame« (vojake) in odide proti Banjiluki.

V tem vlada strah in groza v trdnjavi. Kajmakam s svojim haremom je že davno pobegnil v Banjoluko, za njim vsi imovitejši Turki. Drugi so se poskrili v svojih kučah ter trepetajoči čakali gotove — kdo vé? morebiti zaslužene smrti. A videči, da se jim ne zgodí ničesar žalega, kmalu prilezejo iz svojih skrivališč in takoj začnó vojakom prodajati poljske svoje pridelke. Kristjanov v trdnjavi ni bilo veliko, a ti so bili srčni, kajti da bi se kdo skril, tega se še misliti ni smelo, marveč videli smo jih, kako so se gnétli na obrežji, da bi bili le bliže nas. Mi pa smo užili dôkaj strahú, da bi ne bilo treba nam loviti jih po Savi. Resnično je, da so kristjani našo vojsko prav prisrčno pozdravili in nas vzprejeli kakor že davno zaželene osvoboditelje turškega robstva. Gotovo so se tudi spominjali starodavnega prerokovanja, po katerem bode turška oblast nad kristjanskim prebivalstvom trajala le 400 let. Kakor znano, pala je Bosna l. 1463. pod turško žezlo. Stoprav opóludne 29. dné julija doide ukaz, da morajo v taboru zbrane čete iti čez Savo točno ob tretji uri. Bilo je kaj prijazno poletno vreme. Dež nam je ohladil zrak in solnčni žarki so nam dobro déli. Velika množica ljudstva je prišla iz okolice, zlasti iz Nove Gradiške, da je živa priča pri tako resnem činu, kakor je bil impozantni prehod avstrijsanske vojske na bosenska tla! Na levem bregu stoječi gledalci so mahali z belimi robci v slovó in njihovi živliklici so nas izpremljali od levega do desnega brega. Poslovlili so se od nas z glasnim »na svidenje« gotovo ne sluteči, da marsikoga iz vesele družbe ne bode več nazaj. V tem pa sta godli dve vojaški godbi prav vesele in poskočne koráčnice.

Malone do večera so se pomikala vojaška krdela čez most.

S tem smo imeli kulturno Evropo za hrbtom in boriti se nam je bilo odslej s fanatičnimi mohamedanci, s preslepljenimi vstaši, z mnogokratnim pomanjkanjem živeža i. dr.

Za Berbirom postavimo prav po strogem vojnem zakonu osnovane straže in predstraže, obrnene proti srcu zlate Bosne ponosite, in ukrenemo vse potrebno, da se zaprèči kakšen neprijeten zavraten napad. Sedemnajsti pehótni polk šatori takoj za prednjimi stražami.

Prvi dnevni ukaz na bosenskih tleh veleva nam, kako ravnati z Bošnjaki. Razodeva nam, da v Bosni živé bogati siloviti begi, ki bi po tedanjih poročilih mogli nam z dobro organizovanimi četami se protiviti. Ti so: Kulanović iz Kulenvakufa, načelnik 500 orožnikom, Kapitanović v Starem Majdanu poveljnik 600 orožnikom, Mustaj Bej iz Ključa, Abdul-Raman Firdusović in Atlagić Bej iz Livna, kateri imajo še več čvrstih, v orožji dobro vežbanih hlapcev.

Ukaz nam strogo prepoveduje preveč pečati se s Turki ali še celó vérovati njih nasvetom. Isto tako se nam je popolnoma ogibati turških svetišč in poslopij. Prvo noč na tuji zemlji sem prespal kaj sladkó in okrepečal sem se povoljno. Drugi dan zarana se napotimo dalje proti jugu. Od savskega pobežja dolí do »Kozare planine« razprostira se široka ravnina. Rodovita je in na videz dobro obdelana. Visoka trava pa jo pokriva na vse strani in samotno je tu. Daleč, daleč zre okó in ne zapazi niti sledú umnega kmetijstva, a kaj kmetijstva, niti človeka ne, ki bi le jedenkrat na leto prišel sémkaj po dobro senó. Skoraj prav sredi te ravnine pelje lepa, umetno zdelana široka cesta, ne imajoča razven nekaterih turških vojaških postajank, nikakih naselbin. Po tej gladki cesti, katere so par let poprej zgradili angleški inženirji, korakali smo do pete ure popóldne. Solnce je neusmiljeno pripekalo, prav afriški, in veliko naših vztrajnih péšcev je jelo zaostajati. Ljudje so cepali na desno in na levo, kakor zlato žito pred ženjico, in polkovni zdravnik je dobil zdajci toliko in takó resnega pósla, da mu nikakor ni kós. Splòh se je bilo bati, da onemogli vojaci pomró v neizmerni vročini zarad pomanjkanja pijače. Hipoma prijaše pobočnik k brigadnemu načelniku nadvojvodi Ivanu ter mu naznani, da po zdravnikovi izjavi pogine polovica ljudij, ako précej ne privoli počitka. In res, ustavimo se.

Kakor na migljaj se vržemo na tla poleg vélike ceste, iskaje si po cvetočih travnikih hladila. A zaman, vodé ni dobiti, četudi bi dali za požirek pravo zlató, in grlo ostane suho, kakor je bilo. Pomaga si vsak, kakor more. Nekateri izujó obovala in zagrebó gole noge v rahlo zemljo, drugi si iščejo vodé v jarku, zopet drugi močno utrujeni léžejo v visoko travo, kjer jim kratko spanje nekoliko okrepeča zmučeno truplo.

Prezgodaj zatrobi se nam »Naprej!« Vstanemo in gremo. Dospévši do vasíce »Lepšenjica« zapazimo ob cesti stojéč »han« — turško krčmo — in blizu njega vodnjak s plitvo vodo. Ta vodnjak je bil pravi angelj od Boga poslan. Vojaki ga obkolé in izpraznijo do dná.

Vse je hitelo tja na kvar discipline in inspekcijski častnik je imel dokaj pôsla. Vojaki so nejevoljno in stoprav ostavili vođnjak, ko ni bilo nobene kapljice vode več v njem. Obtičalo pa je nekoliko kositarnih kotličkov in čutárčic v blatu na dnu vodnjaka v spomin krutega roparstva.

Ne korakamo več dolgo časa. Kmalu smo blizu leno tekoče reke Vrbas. Tu se ustavimo ter ušatorimo poleg vasice »Maglajani«. A žalostno novico čujemo. Provijantna kolona je še za jedno uro zadaj in se le počasi dalje pomika, mi pa nimamo drugega pri sebi, kakor malo kruha suhorja. (Dalje prihodajič.)

Belokranjsko kolo

in nekoliko drugih národnih pesmic in iger z razlago.

Spisal J. Navratil.

II. Poljansko kolo.

a.

Kolo v Starem Trgu.

(Dalje.)

Predno pa pojdemo tega »kola« gledat in poslušat, poučuje nas vč. gospod župnik takó:

»Napevi so pesmicam taki, kakor sploh naši »Vlahi« okoli Metlike pojó; vender pa ima vsaka pesem nekaj drugačnega, kar pa tujec težko razloči. Takó se mladež vrtí in pôje; stari pa okoli stojé, gledajo in tobak (»duhan«) pušijo«.

Čudno pa, da se je baš početek (v prvih dveh vrsticah izneveril »národní méri«, vender v naslednji pesmi, malo menj nego pri Kobetu. Da vidimo! (Zapisal je te pesmi letos Jure Koce iz Trga, a ne »na kitice«, nego zdržema t. j. po vrsti, kot da je nevezana beseda. Na kitice itd. razdelil jih je vč. g. župnik Režek sam.)

b.

Kolo v »Trgu«. 1)

I.

Zbiraj se, zbiraj lepi zbor	Zbiraj se zbiraj, lepi zbor	Zbiraj se, zbiraj lepi zbor
Vseh mladih divojak! 2)	Vseh mladih junakov!	Vseh mladih snašic!
Ajde, kolo! da skočimo, 3)	Ajde, kolo! da skočimo,	Ajde, kolo! da skočimo,
Da to trato povalimo!	Da to trato povalimo!	Da to trato povalimo!

Po župnikovem razjasnilu treba prvi dve vrstici v vsaki kitici citati takó:

— u u —	— u u u — u
Zbiraj se zbiraj lepi zbor	useh mladih juná kòv,
— u — u — u	— u — u u u
useh mladih divó jak,	useh mladih snášic 4)

V 2. in 4. vrsti so pravilni národní osmérci:

— u — u — u — u
ajde kolo da sko čimo itd.

Tudi v Trgu (kakor v Metliki, pa i pri Hrvatih in Srbih) prihajajo za pravim »kolum« na vrsto druge pesmi, ki se popevajo v kolu, dasi se ne tičejo kola čisto nič; n. pr.:

2. 5)

V našem polji zlata jablan,	V rokah ima zlato kròpel, 7)
Daj Bog, daj nam dobro leto,	Hiti se vè zlato jablan,
Daj Marija, daj nam Bog.	Doli pado tri jabuka:
	Prvo palo v naše polje;
Pod jablanko zlata miza,	Náše polje obrodilo,
Daj Bog, daj nam itd.	Daj Bog, daj nam itd.
Jokol' (okol') mize zlati stoli,	Drugo palo v naše gore, 8)
Na njih sedi Bog, Marija, 6)	Náše gore obrodile,
Daj Bog, daj nam itd.	Daj Bog, daj nam itd.

1) »Stari Trg« zovejo na kratko tudi »Trgu«.

2) Po D. Neman.: »Čak.-kroat. Studien. Wien, 1884. I. Fortsetz., str. 47 (2, b) naglašá se čakavski gen. pl. divójak (= srb. jugozap. djèvojákka); v Metliškem kolu pa divojk.

3) Prim. Vuk. I. (1841); 176: »Skóči, kolo, da skočimo!« Tako u početku igre 3krat prvič in drugič v pesmi Risa nski (Risan, Risano v Dalm.).

4) V tej vrstici pogrešamo jednega zloga. Kamo sreče, da se sme (ako bi se smelo) govoriti in pisati: »sinašic«; ali po besedah župnikovih res vsi izgovarjajo: »snašic«, a ne: »sinašic«! tedaj: »snaha«, »dem. »snašica« (a ne: sinaha, sinašica). Tako uči tudi slavni Miklošič: »Lexic. psl. gr.-lat.« 867. II.)

5) V naslednjih pesmih naglašene so samo óne besede, katere je blagovolil naglašati vč. g. župnik Režek. Neznačeno »méro« pogodi vsak večák lahko sam.

6) Zdaj popevajo ne gledéc na mero takó:

»Na njih sedíjo Bog, Marija, sv. Peter.«

7) Krepelo ali krepelica.

8) Vinske gore (= vinógrade).

Tretje palo v naše selo,
Naše selo zdravo oj veseló;

Daj Bog, daj nam dobro leto
Daj Marija, daj nam Bog.

3.

Kí za kólo,¹⁾
Naj gre z nami v kólo,
Kí ni zá to,
Naj od stráni gleda.

Da si, da si mója,
Imela bi ,drága';

Nisem, nisem tvoja,
Ni bratca (*braca*) tvojéga;

Več sem, več sem svojega²⁾
,Milega drágoga',
Koj me, koj me ljubi,
Popustit' me neče.³⁾

4.

Kraj bunara⁴⁾
Deteljina trava.
Na travi je bicli list papira,
Na papiru črne slave⁵⁾ piše,
Črne slave in so žalovite,
Žalovite i Bogu so mile.
[Težke ti so divojačke kletve]:
Kodar⁶⁾ zdahne,
List in trava sahne;
Kod⁷⁾ zakune,
Do neba se čuje;

Kod⁸⁾ zaplaka⁹⁾,
Vsa se zemlja strese.
Bolj' bi bilo, cerkvo razgraditi,
Neg(o) divojko na vero ljubiti;
Cerkva bi se zopet zagradila,¹⁰⁾
Oj divojka vere ne dobila,
Niti vere, nit(i) poštenja svojega.¹¹⁾
Koj zna bolje,
Rodilo mu polje,
Koj(i) zna više,
Naj si s perom piše.

5.

O naslednji pesmici, ki se pòje zdaj tudi v kolu, piše vč. gosp. župnik Režek takó: »Ta pèsmica se mi zdi tujka; ne diši nič po »Poljanski« srbščini; bržkone je odkod drugod sem prinesena«. — »Tujka« znači namreč tukaj takozvano »kranjščino«. Vender se je vteplo vánjo nekoliko belokranjskih oblik: n. pr.: »sproletéla« (nm.:

¹⁾ T. j.: Koji (je) za kolo. Po D. Neman.: »Čak.-kroat Studien«, I. Forts. 1884; 4 (1): »kòlo, g. kòla«.

²⁾ Namesto: svóga.

³⁾ Ali pa: »Ostavit' me neče«.

⁴⁾ Bünar (bunára), turska beseda, = studenec, vodnják.

⁵⁾ Namesto: »črne slove (bolje: »crna slova«). Nekaterim Hrvatom, sosedom našim, znači »slova« (f.) pisme ali črko (Buchstabe), morda zarad razločka, zato ker književno »slovo (n.) znači tudi i nsl. »besedo«, a ta pojem pripada i tu bolje od ónega.

⁶⁾, ⁷⁾ in ⁸⁾ Namesto pravičnega: »kadare«. Hrvati popevajo: »Kada«, »kade«; takó sem to lepo národno hrvatsko pesmico slišal (mutatis mutandis) prvič popévati l. 1867. tudi v Metliki.

⁹⁾ »Zaplače« — veli Hrvat.

¹⁰⁾ Namesto: hrv. »sagradila«.

¹¹⁾ Bolje: »Niti vere, nit' poštenja svóga« (sloven.: svoj'ga).

<p>1. Ali gremo žiher čez vaš most? ¹⁾
Brojeli itd.</p> <p>2. ,Žiher' greste čez naš most
Brojeli itd.
Saj je trd . . . ,kako' kost
Brojeli itd.</p> <p>1. Iz česa ste ga delali?
Brojeli itd.</p> | <p>2. Iz ,te' repe ribane,
Iz ,teh' rakovih koščic,
Brojeli itd.</p> <p>1. Vi ste kume š . . . kani
Brojeli itd.</p> <p>2. Vi ste na vrh glave grintavi,
Pod očima plesnivi
Brojeli itd.</p> |
|---|--|

Potém so se bližali óni tém — drug drugemu — in se začeli ,zdraviti' (pozdravljati), nato pa zopet popévati: ²⁾

2.

Kolo.

Zbíraj se, zbíraj, lipi zbor
'Seh lijepih, mladih djevojak!
Zbíraj se, zbíraj, lipi zbor
'Seh lipih junakov!³⁾
Zbíraj se, zbíraj, lipi zbor
'Seh lipih ,snašicah'!

'Se selo je Juretu na ruko
Tako ti Boga, Djuro mlad!

,'Kam' (kak?) bi ja grade dohajal
Od tvoj'ga grada do moj'ga!

Zbíraj se, zbíraj, lipi zbor!
Koj(i) ⁴⁾ je za kolo,
Naj gre . . . h kolo ⁵⁾
Koj(i) ni za kolo,
Nek' od stráni gleda!

Potlej »so začeli« dečáki streljati (s pištolami) in vriskati, a de-
kleta popevati »vsakovrstne« ⁶⁾ pesmi; n. pr.:

3.

(Nato dečáki):

Igraj kolo, igraj kolo
Dvajset ,ji' dva igra!
U tem kolu lipi Jure igra!
Lipi Jure sladka usta ima;
Da me hoče, da me hoče
Da poljubi š njima!

Igraj kolo, igraj kolo
Dvajset ,ji' dva igra!
U tem kolu lipa Kata igra!
Lipa Kata lipa usta ima;
Da me hoče, da me hoče
Da poljubi š njima!

¹⁾ »Ali smemo čez vaš most?« — popevalo se je morda iz prvine; s pokvarjeno govoricó, pokvarila se je tudi prvotna méra, ki je zdaj za dva zloga predolga.

²⁾ V matici takó: »Potem so šli aden proti drugemu in »sose« začeli, skup zdraviti, in so začeli popevat ali pete.

Število »aden« (= éden, jéden) rabi in sklanja naš svedok tako, kakor Metličani: »ánega (= enega, jednega)«. —

³⁾ Beseda »junak« rabi Poljancem samo še v národnih pesmih; tudi »dečák« moral se je umekniti tujemu »fantu«.

⁴⁾ To je: v matici »koj«. (V Trgu popevajo: »kí« brez glagola »je«).

⁵⁾ Bolje: »Naj gre z nami v kolo«. (Prim. III. Predgrajsko pesem na 494. str.).

⁶⁾ »Usako vrsne« (tudi: »usake vrsne«) piše naš svedok. —

Tako se je popevalo za vsakega dečaka in za vsako dekle, kolikor jih je bilo v kolu, dokler niso prišli na vrsto vsi (po imeni).

Po drugih »raznovrstnih« pesmih zapeli so pa zopet v kolu:

4.

Skoči kolo, da skočimo,¹⁾
Da se malo zveselimo,
Da si drage izbiramo!

Pri tém so začeli skakati vsi »okoli na okoli«,²⁾ dečaki pa zmérom »iz pištol streljali«. Dečaki so si kupili tudi »po — par véder vina«, in pili potém v kolu, a ž njimi vred tudi dekleta.

Ali vsak dečák ne sme v kolo (n. pr. dokler ne navrši kakih 18 let); tako i dekleta ne. Tudi iz druge vasí niso smeli dečaki v kolo, zato ker so se précej . . . stekli, dekleta so pa smele, naj so bile prav iz druge vasí, če so bile »kaj« lepe in izvrstne, a drugače ne. Drugi dečaki, kateri so bili iz druge vasí, morali (»mogli«) so pa le od strani gledati; takó tudi domači dečaki in dekleta, kateri³⁾ niso bili za to,⁴⁾ n. pr. kateri so bili še premladi, pa tudi (»tisti«), kateri so bili že prestari (»prestare že«). Mlajši dečaki in dečki so pa mlade deklice (»dekleta«) in »stare« preč — na stran »vlekli« od kola, tako da⁵⁾ so se morali (»mogli«) nekateri krat smejeti vsi vkup (»ukup«).

Imeli so tudi kletarja, kateri jim (»jima« sic!) je v kolu (»notri u koli«) vino točil in jim (»jima«) dajal piti; takó tudi kakemu izvrstnemu možaku, kateri je gledal od strani (»ostrani«).

Če je lepo vreme, tudi do 11. ure »zvečer« kolo igrajo pri luči, ki jo postavijo v kolo (na sredino), a zraven nje lodrúco vina, s katerim se krepčajo.

Tudi kakšna stara babica in star dedec sta od strani gledala (»gledali«) to izvrstno kolo, rekši, kako lepo znajo njih hčere in sinovi kolo igrati.⁶⁾

Popevali (»peli«) so v »kolu« tudi tako:

¹⁾ Povse tako pri Vuku 3krat n. n. m.

²⁾ Naš svedok primérja to skakanje štajerskemu plesu; pa kdor ni videl takega »kola« sam, temu je to težko dopovedati z besedami.

³⁾ Naš svedok piše — razven jednega slučaja — zmérom belokranjski: »kteri«, a ne: »kateri«. Tako i »nekteri«, a ne »nekateri«.

⁴⁾ Izv. belokranjski: »za-to« (»zatu« čita se v našega svedoka rokopisu). — Pis.

⁵⁾ V pesmih piše naš svedok povsod »da«; tu pa in dalje . . . samostalno pripovedujoč: »de«. Večina Belih Kranjcev govori s Hrvati in Srbi vred: da.

⁶⁾ V matici: . . . »kaku de lejpo znajo njih hčeri in sinovi . . . kolo igrati!« —

V našem polju zlatna jablan,
 Daj Bog, daj Marija dobro leto,
 Daj nam ga Bog! ¹⁾
 Pod jablankom zlata miza,
 Okol' mize zlati stoli, ²⁾
 Na njih sedu Bog, Marija,
 Bog, Marija, sveti Petar,
 V rokah drži zlatno kloper, ³⁾
 Šitijo se vu jablanko,
 Doli padu tri jabuka:
 Prvo palo v naše selo,

Marija Boga rodila,
 Ke ga ⁴⁾ rodila, povila,
 Z belim ga »rubom«⁵⁾ pregrnja.
 Marija Boga rodila, ⁶⁾
 Ke ga rodila, povila,
 (V) pisano zibko polaga.
 Ke ga rodila, povila,
 S pisanim pasom prepasala,
 (S) svetim ga križem prekrižala ¹⁰⁾
 I mi ga deni na glavo,
 I mi ga nesu predeleč,
 Predeleč na goro visoko,
 Na gori raven široka,
 Na ravni drevce zeleno,

5.

Naše selo 'se veselo,
 Drugo palo v žitno polje,
 Žitno polje obrodilo,
 'Saka latka dva vaganka,
 Rastavica ⁴⁾ po kuplénik. ⁵⁾
 Tretje palo (v) vinske gore,
 Vinske gore obrodile,
 Stara trta tovor vina,
 Grebenica po lodrico,
 I prevezoc ⁶⁾ po vedrce. ⁷⁾

6.

Po (d) drevcem stoji zlatni stol,
 Na njega sedu (sic!) Marija,
 Sinka Jezusa zibljejo (sic!)
 Tutaj, nunaj, Jezus gospod,
 Jezus gospud, Marijin sin!
 Lipo to (stu*) zlato jabuko
 Jezusi v ruke dajejo.
 Rumeno sunce 'gori gre' (sic!)
 Gori ga zovu Marija
 Preblaženo sveto telo,
 Da bi nam bilo 'šafano'
 Usmilenoga Jezusa:
 Pojte simo, 'se lipe tičice'
 'Se tičice grlice,

¹⁾ Ta pripevek se ponavlja za vsako vrsto.

²⁾ „Okol' mize zlati stolci“ (na Vinici). „Slovan 1887; str. 379. „Stolec“ (Sessel, Stuhl) pravijo (mm.) s Hrvati in Srbi vred i Beli Kranjci okoli Metlike in v mestu, — a „Črni Kranjci“: „stol“, ki pa znači Hrvatom mizo (Tisch).

³⁾ Po predevku namesto: „kropel“.

⁴⁾ T. j. rázstavica (= 3 ali 4 snopi skupaj, na Vinici. „Slovan“ 1887; str. 379). Po Murku: razstáva ali raztávka, aneinander gestellte Garben. Prim. tudi pri Murku in Cig. pod besedo: „Mandel(n)“ petnajst snopov itd.

⁵⁾ V Metliki popevajo pa „kresnice“: „Vsaki snopek po „kopljénik“, Rázstavica tri, četiri. („Kres“ 1886; str. 352); a na Vinici: „Vsaki snopek po merico, Rázstavica tri, četiri“ („Slovan“ ondu).

⁶⁾ Nm.: „prevezac“ (= prevezec); tako tudi malo dalje v „binkoštnem kolu bratoc“ nm.: bratac (= bratec). Dodajem, da piše naš svedok a, e in o jako točno.

⁷⁾ „Vsaka trta po vedarce“ čitamo v „Slovanu“ 1887; str. 379 v národní pesmi z Vinice. — Pis.

⁸⁾ „Kega“ (kot i besedo) napisal je naš svedok trikrat zapored namesto: „ké ga“; t. j. kjér (kdér) ga rodila, [tam ga] povila. „Tudi Metličanu je „ké“ kjé in kjér. Večina Belih Kr. rabi s Hrvati in Srbi vred v prašalno obliko sploh tudi za o ziralno.

⁹⁾ To se ponavlja za vsako 2. vrstico.

¹⁰⁾ V matici: . . . „križem prekrižem“. — Menda „lapsus calami“?

Koja bo znala ‚najlepšej‘ peti,
Ta bo Jezusa zibala.
Grlica znala ‚najlepšej‘ peti:
Tutaj, nunaj, Jezus gospod,
(Jezus gospod),¹⁾ Marijin sin.

Iše govoro Marija:
Ti boš z mano putovala;
Ti boš Jezusi pesterna
Marija Boga rodila,
Ker ga²⁾ rodila, povila.

Po našega drugega svedoka besedah popévali so — ali kakor od 5. vrste svojega rokopisa dalje, on rajši piše književno — »peli« so te dve (»dvej«) pesmi dečáki in dekleta o »veliki nôči«, kadar so ‚kolo igrali‘.

Povedati mi je tudi po pravíci, da njemu ne rabi nikdar beseda »dečáki«, nego samo beseda »fanti«, »fantji«, ali pa tudi navadna književna oblika tej tujki: »fantje«, pa tudi »fantja«, dasi mi piše vč. gosp. župnik Režek, da pravijo v njegovi župniji (kamor spada tudi Predgrad) sploh: »fant«, pl. »fanti« (a ne: »fantje«).

»Od kraja do konca ali »od konca do kraja (kakor ti je drago, o bo je je národno in pravilno) rabi on i za »deklice« — samo navadno književno lice: »dekleta«, ki mu ga nismo kratili, premda nam »deklice« bolj ugajajo od »deklet«, pa samo zato, ker so deklice po resnici in po slovnici vedno ‚ženskega‘ spola; »dekleta« pa — dasi tudi ‚ženske glave‘ — po slovenski slovnici nekakega »srednjega spola«, ki ga ni na vsem voljnem svetu. Zato ni čuda, da pravijo nekateri Slovenci namesto: lepo dekle in »lepa dekleta« — rajši po prirodnem spolu: »lepa deklé«, »lepe dekleta«.³⁾

Pa poslušajmo rajši, kako so popevali v Predgradu v kolu ‚o binkoštih‘. (Začetek nam je že znan, ali nas pa vsaj spomina prve pesmi, zapisane v Trgu oziroma v Predgradu.)

7.

Zbiraj se, zbiraj, lipi zbor
'Seh lipih, mladih djevojak
I 'seh lipih junakov!

Prvo kolo djevojačko,
Drugo kolo 'se junačko,
Tretje kolo 'se snašinsko.

1) V matici izpuščeno. Prim. zgoraj . . . „Jezus gospud, Marijin sin.“

2) Tu je tudi v matici napisano takó: ‚ker ga‘ (= kjér ga), a ne: ‚kega‘. Baš ta nedosledna pisava kaže pa (gledé na ‚kega‘ v prvih vrsticah te pesmi), da se ni v zadnji ne sme misliti na naš navadni ‚kér‘ (quia), niti na ‚kega‘ (4. skl.) iz ‚kí‘ (quem), pa ni na ‚kôga‘ (quum eum), dasi je ta ô (v ‚kô‘) po belokranjski govoriti bliže zamolklemu e nego glasu o. — Pis.

3) Isto velja o besedi: ‚deklíč‘, ki je po slovnici celó moškega spola; a pokojna mati mi je tudi vedno govorila po prirodnem spolu: ‚lepa vrstna deklíč‘; ‚lepe vrstne deklíči . . . a ne lep deklíč‘, ‚lepi deklíči‘ itd. — Pa zakaj ne takó? — Zato, ker je priroda jačja od slovnice in od . . . ‚železne doslednosti‘. To sem izkusil tudi že . . . sam pri sebi. — Pis.

Gledala ga z Rima gospa!
 Ne glej¹⁾ kolo (sic!), rimsko gospa!
 Ja ne morem²⁾ od žalosti,
 Dje moj dragi druge ljubi.

— — — — —
 — — — — —

Drugoj kupi zlat prstenac;
 Meni neče svinčenoga!
 Iše³⁾ brat bratcu (»bracu«) govori:
 Ženi ti mene, bratoc moj!
 »Jast« bi te ženil rad, prerad,
 Al' te nemam dobro ke,⁴⁾
 Ko te neču ko Ane,⁵⁾

A Anice doma ,nej'.
 Anica prošla prek morja
 Žlahtnega »g v a n t a« kupovat,
 'Se žlahtnega skerletnega.
 Iše brat bratu govori:
 Prodaj ti meni beli grad
 'Se iz drobnega kamenca,
 'Se iz žutega bisera,
 Kam⁶⁾ bi »ja« (k) gradu dohajal
 Od moj'ga grada do moj'ga⁷⁾
 Iše brat bratu govori:
 S toga ne more ništa bit'.

Okrepivši se s sladko vinsko kapljo, oglasili so se zopet (»spet«) dečaki takó: z uprav srbskim početkom, ki se nahaja v Vukovih knjigah: »Srps. n. pjesme« takó često. Povse pravilna je tudi národna mera prvih devetih ,desetercev' (trohajevo):

— u | — u | — u | — u | — u

»Mili Bože, čuda velikoga,⁸⁾
 Ke⁹⁾ izbije mali velikoga.

Takó se završuje zanimljivo poljansko kolo v Predgradu.

(Dalje prihodnjic.)

¹⁾, ²⁾ V matici: „ne glej“, „nemorem“ — po hrvatskem (in srbskem) „pravopisu“.

³⁾ Tudi Metličan veli „iše“ nm. „še“.

⁴⁾ Kje (kde). Prim. poprejšnjo opazko. „Pastrovići“ obično govore „ge“ mjesto dje Vuk: „Srps. n. pjes.“ I. (1841) str. 78. op. 45.

⁵⁾ To je: Ko te nečejo (druge) nego Ana (Anica). — Pis.

⁶⁾ „Kam“ tù = kamor.

⁷⁾ Pravilno bi bilo: „Od svoj'ga grada do svoj'ga.“

⁸⁾ Istotako pri Vuku u. pr. I. (1841); str. 470 v pesmi iz Risna. Menda samó po zmoti zapisal je naš svedok: „čude velikoga“.

⁹⁾ „Ke“ tù = kò.

Revež.

Obraz z 1—kega pogórja.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

Odkar sem ga poznal, bil je revež! Če je še otročè v tanki srájčici boječè — kakor prepelica iz žita — prilezel na vás od očetove kočè, stoječè ónikraj vode v brégu, ne da bi z nami igral, pač pa, da bi zdaleč gledal, kako smo igrali drugi otročaji — nastal je takoj hrup in planili smo za njim, da je bliskoma

pobegnil čez vódo ter kazal pri tem šibki svoji nožici, kakor dve iglici, premikujoč ji po melini proti domači koči.

Bila ga je čista in gola ponižnost: kar mu je ukazal oče, bilo mu je nad vse, in nikdar nismo pomnili, da bi bil Gričar kdaj pretépal sina svojega zarad nepokorščine. Očetna hiša se mu je zdela najlepša na božji zemlji; samó kadar je grmelo in tréskalo, ko se je bal, da bi strela ne užgala slamnatega domačega slémena, takrat si je časih mislil, da je hiša na Vidmu skoraj lepša, to pa zlasti zategadelj, ker so imeli Videmski zeleno barvana ókna, pri Gričarji pa ne.

Če ga je mati zmerjala, ali če smo otroci po vasi za njim kričali: »Sivec! Sivec!« (imel je dolgo časa skoraj čisto bele lasé), pripetilo se je, da je, od maše gredoč, pričel med tolpo jokati prav kakor otrok, dasi je bil že osemnajst let star. Ko je prišel z materjo prvič v Loko, sédel je od samega veselja k neznatnemu vodnjáku sredi nezatnega loškega trga, ogledal si umazana in nezatna poslopja, ki so bila vsa sezidana še za vlade škofov brižinških, tlesknil z rokama ter konečno vzkliknil: »Mati, to so rečí, to! V nebesih ne more biti lepše!« Bil je takrat prvič v mestu in še dolgo časa pozneje je rad pripovedoval o loški krasoti. Pri tisti priliki se je tudi prvič do sittega najedel belega kruha, kar se je pozneje zgodilo samó še takrat, ko je žena léгла v otročjo posteljo in so mu sosedje prinesli pogačo v hišo.

Ne boste skoraj verjeli, da se je takšen mož, kakor je bil Gričarjev Blažè, tudi oženil. In vender se je oženil, in vzel je Četrtníkovo Luco. Sam, sevé, bi se nikdar ne bil upal ženske vprašati (in še celó ženske, ki je bila toliko starejša od njega!), če ga hoče kaj rada imeti. Njemu se je sploh vedno zdelo, da smé človek na svetu rad imeti samó jedno žensko, to je mater svojo, ki mu skuha kosilo in večerjo. Navzlic temu se je oženil z Luco, jedino hčerjo starega Četrtníka. To pa se je zgodilo takó-le.

Gričarica in Četrtník sta šla v nedeljo zjutraj od maše. In, da se ni tisto leto po žitih prikazalo prav obilo grášice, morda bi o Blažétu in Luci niti govorila ne bila.

»Dežja je premalo,« zatarnal je Četrtník, »in če ga ne bo, pojde vse po zlu. Da bi nam le pomagala Mati božja z Gore!«

»Ali imaš lepo pšenico letos?« vprašala je na to Gričarica, »kaj pa, je li kaj plevela vmes?«

»Grášice je vmes, kakor bi jo bil sam vrag po nóči sejál, in snetíva je tudi! O moj Bog, na svetu je od dné do dné slabéje! Hej,

kaka žita smo imeli, ko je bil pri meni še moj oče gospodar! Hej, to ti pravim, Neža!»

»Ste pa morebiti premalo pléli?» zavrne ga Neža Gričarica.

»Premalo!» odgovori stari skoraj jezno, »Luca naša je pléla, da sem mislil, saj bo pustila vse prste na njivi! Takó je pléla! Toda če vrag rep svoj vmes vtakne, pa ti vzrase grášica tudi na beli mizi sredi hiše!»

»Tvoja Luca je res pridna! Kar se tajiti ne dá, ne tají se in lahko si je vesel!» S tem mu je Neža v hipu potolažila jezo.

»Malo je tacih! Vse ji bom dal, kar imam, da bo zláhka živela, zláhka in brez skrbí!»

Na to je mati Gričarica nekoliko pomolčala, potem pa posegla brez zamude vsi stvári do jedra ter dejala:

»Véš kaj, dàj jo Blažku mojemu! Dela rad, móli rad, uboga rad.»

»Čakaj no! Čakaj no!» — zamislil se je starec. »Koliko mu boste pa dali?»

»Kakih pet sto bo že imel.»

»Imel jih bo?»

»Prav gotovo jih bo imel!»

»Čakaj no! Čakaj no! Tu bi se pa dalo kaj napraviti. Hej, rečem ti!»

In napravilo se je. V tistih časih pa je imela Četrtníkova Luca (kdo je ni poznal, te hudobne ženske!) že štirideset let. Bila je tudi slepa na levem očesi, ker ga ji je bil s kamenom izbil na paši sosedov pastir. A hodila je, kakor hodi belo-krilata gós, izprehajajoča se po peščenem pródu. Zala ni bila. Blažè pa jo je snubil brez pomisleka, menèč, da mora to takó biti, ker je ukazala mati. Če se je oče oženil, moralo je že prav biti, da so tudi njega silili k ženitvi, ker pri hiši domá ni mogel vedno ostati, ko se je vender védelo, da dobí kočó starejši brat. Skovala se je torej ženitev: Četrtník je izročil in prepisal hčeri Luci posestvo svoje, Gričar pa je odštel Blažétu petsto goldinarjev, katerih večjo polovico je takoj stari Četrtník spravil za svoj »kos kruha«.

Ko so šli v cerkev, takrat so se hudomušni ljudje precèj smijali. Posebno pa so se smijali nevesti, ko se je tik mladega ženina gugala ter bila takisto po gorjansko nališpana, da je od prvega do zadnjega trakú vse kričalo na nji. Ni se prav do zadnjega zvédelo, na kaj je Blažè po poti v cerkev mislil. Na ženitovanjsko dobro pojedino, to je brez dvojbe gotovo! Ravno, ko je stopil čez cerkveni

prag, prikazal se mu je pa nehoté pred dušo Četrtnikov holm, kjer je raslo precèj mecèsnov, vitkih, z zračnimi vejami, sredi mecèsnov pa je kraljevala mogočna bukev, in divji golob je tako rad grulil na nji.

»Pod mecèsni bom ležal«, dejal si je Blažè sam v sebi, »in v dolino bom gledal, in na belo cesto in na Videmski zeleni travnik! Ta še takó slaba ne bo!«

A bila je slaba! Za hlapca je prišel k hiši in péhati se je moral kakor črna živina. Žena in stari sta vpila skoraj noč in dan nánj in ga priganjala, kakor priganja voznik konja, če vozi po klanci. Dobil je otročè, pa je je takoj po porodu moral pokopati, in od tedaj ni bil več takó zadovoljen, kakor prejšnje dní. Bolelo ga je časih srce, pa si je dejal: »Saj bi ne bil imel ničesar dobrega na svetu, veliko bi mu takó ne bil mogel dati!« —

Neko nedeljo popóludne — bila je ta nedelja zánj dan nesrečnega imena — ležal je na holmu v senci pod mecèsni. Po cesti v dolini so hodili ljudje: pobožne ženíce, mlada dekleta in tudi mladeniči, ki so sedaj in sedaj veselo zaukali. Vse je bilo veselo! Blažè pa se je čutil danes prav zapuščenega. Po mehkem máhu je raztezal ude svoje, lačen ni bil, a vender ni bil srečen. Zdajci se od hiše oglasi stari Četrtník:

»No, lenoba! Ne greš li slame rézat? Ali naj je naréžem jaz, ki sem star in bolan? Vstani, lenoba!«

»Sem je že narézal, očè!« odgovorí Blažè pohlevno, »za tri dni je bo dosti!«

Stari odide, a zadovoljen ni bil: »Pa lêži, lenoba grda, če te ni sram, da morajo stari ljudje záte delati!«

Odrinil je v sobo — légel na peč na mehko vrečo in brez obotavljanja prav sladkó zadremal.

»Danes bo dal vsaj mir!« oddahne se Blažè, léže zopet vznák na mah ter loví s pogledom drobne kósce jasnega neba, ki so se tu in tam modrili izmed vejévja. Tu je prifrftela na véjico nad njim siva pénica, zažvrgolela malo, raztegnila pepelnato krilice, potem pa srepo obrnila glavico proti hiši — in odhitela, kakor bi jo sapa nesla. Pri tleh iz zelenega grma je pokazala tášica rdečkasti vratak svoj, zavila ga dvakrat in trikrat proti hiši — in odfrftala iz mecèsnovega gozdíča, kakor bi jastreb švigal za njó. Pri vrhu na mecèsen je sedla pisana šója, pogledala pod sé, pogledala pa tudi proti hiši, jezno zakričala — in bilo je ni več, kakor da se je raztopila v jasni zrak. —

»Kaj jim je, da vse beži z mecâsnov?« vprašal se je Blažè. »Drugi-krat so peli in frfetal nad mano, če sem tudi ležal tu spodaj.«

Kaj je bilo? Ondu pri vežnih vratih je stala gospodinja Luca, in čuditi se ni bilo, da so se oplâšile ptice pevke ter zbežale v prijaznejše kraje. Luca pa je gledala hudobno in s pogledom je iskala svojega možá. Opazivši ga, zakričí:

»Kaj boš ležal, lenoba lénasta! Kdo pa naj vode prinese?«

»Sem jo že prinesel tri keblè, in za živino še posebej!« odgovori Blažè krotko. Ona odide jezna in srdita:

»Če te ni sram, da drugi delajo záte, le prespi na solnci vse dni!«

V hiši pa je léгла za mizo, obrnila se v sténo ter — v tem že tudi trdno zaspala.

Blažè je zopet légel na máh in hotel je malo zadremati. Tu pa ga je motila sosedova Ančika, ki je ob vrvi privlekla staro kravo na pašo in jo pasla v obližji njegovem. Kákšno deklè je to bilo, o tem vam poročim prihodnjič.

(Konec prihodnjič.)

Črtež rimskega mesta »Nevidunum«. *)

Najnovejša meritev na razvalinah nekdanjega rimskega mesta je dokazala, da se je stari »Nevidunum« razprostiral od vodnjáka, stoječega na severni stráni in v sredi Drnovske vasi pri cesti, po kateri se pride iz Velike Vasi — 600 *m* na dolgost proti vasi Brege do njiv kaminskih. Širokost mesta je znašala pri vodnjáku nad 230 *m*, na konci pri njivah pa le 129 *m*. Meja na jugu je bilo nekdanje Savsko obrežje, na severu se je razprostiralo mesto proti Cirkljemu nekoliko čez sedanjo vas Drnovo v podobni trapeca. Prvotno mesto in tudi središče vse naselbine je bilo skoraj gotovo med Drnovsko vasjo in poljem »Kamin«. Ta prostor imenujejo danes Groblje. Tukaj je največ starega zidovja, hiše so stale prav na kupu ter so bile znotraj večinoma z rdečimi, rmenimi, zelenimi in črnimi črtami okrašene. Na tem mestu so našli največ in najstarejših denarjev v dokaz, da se je mesto razširjalo odtod proti zahodu. Vidiijo se tudi še sledovi velikanskega (60 *m* dolzega in 35 *m* širocega) poslopja, ki je bilo najbrže tempelj, kajti v bližini so našli 14 *cm* visocega bronastega malika in srebrno iglo, kar je oboje sedaj lastnina Rudolfinuma. Ob Savskem bregu pa

*) Natančno po merilu zdelan črtež je poslal g. Pečnik c. k. osreduji komisiji za ohranitev starih zgodovinskih spomenikov na Dunaj.

tudi proti vasi Brege opazujemo močan zid, kar dokazuje, da je bilo mesto utrjeno. V razvalinah pa so našli sulice, železne vezí (kljčke za vezanje opeke) in mnogo rimskih denarjev. Ne daleč odtod so sledovi dveh vodnjakov. Blizu omenjenega templja, toda že v vasi pri hiši št. 15. vidimo 1 m visok in 0,6 m širok kanal, poleg njega pa sled rimske ceste in zasut vodnjak. Na zahodni strani blizu cerkve pri hiši št. 9. izkopali so ostanke 15 m dolgih in ravno toliko širokih toplíc. Ob steni so bile vzdane okrog in okrog 17 cm dolge in 10 cm široke štirioglate cevi od opeke (otlina v sredi znaša 7 cm). Cevi so bile tudi vzdane v oboku, vendar so iz njega molele 5 cm kvišku, na strani pa so imele luknjice takó narejene, da se je voda lahko pretakala skozi vse cevi. Obok je stal na stebričkih, sezidanih od 6—8 opek (razsežnost jedne opeke znaša 20—20—7 cm), 1 m narazen drug od drugega. Vmes je bila otlina, najbrž se je tu spodaj kurilo. Spodnji tlak je bil narejen od opeke. Zid, tlak, stebrički in oboki so bili sezidani od raznih opek, ki so većinoma zdaj v Rudolfinumu.

Dalje na zahodu ob sedanji cesti, držeči v Veliko Vas, bilo je veliko pokopališče. Grobi se prično takoj pri zadnji hiši št. 50 Drnovske Vasi. Komaj 170 m daleč od te hiše in 14 m od ceste na desno je našel g. Pečnik 10. dne majnika 1884. l. najlepši grob, opisan tudi v lanskem »Ljubljanskem Zvonu«, zvezek I. str. 49. in 21 m od tega groba nazaj proti vasi so izkopali kakih 2300 kg težek, od celega kamena izsekan grob. Samó 77 m od zadnje hiše in 23 m od ceste je stalo 39 m dolgo in 10 m široko poslopje, kjer so našli mnogo železnega orodja in denarjev cesarja Galliena. Temu nasproti 3 m od ceste na levo je bila okrogla lončarska peč, ki je merila v premeru 4 m. Na tej strani so bili zidani grobi, podobni kapelicam v vrsti. Na desni strani pa so précej od hiše št. 50 izkopali veliko lepih žarnic (urn od terra sigallata) kar iz prsti. Od najlepšega groba komaj 100 m dalje proti Veliki Vasi in 50 m od ceste je bilo kakih 300 grobov zloženih od kamenitih plošč in opeke, v katerih so našli lepe posode. *) Kakih 60 m dalje in 10 m od ceste na levo je stalo večje poslopje, ravno takšno poslopje je bilo na desni strani ceste 40 m dalje — potem grobi prenehajo. Tik zadnjega poslopja je bil sezidan grob v podobi cisterne ter imel na dnu tlak in na strani sezidan prag za urne. Od cestnega križišča proti Veliki Vasi 180 m in 20 m od ceste so izkopali 4. dne junija 1886. l. zopet lep grob in 20 m dalje ter le 5 m od ceste 25. dne novembra 1886. l. drugi rimski grob (»Ljubljanski Zvon« 1887. I. zvezek). Kakih 60 m dalje in 20 m na desno od ceste so našli mnogo malih grobov s pepelom — 30 m dalje so izkopali več grobov od kamenitih plošč zlo-

*) Blizu teh grobov so izkopali tudi dve celi okóstuici; nekaj teh kostij in celo človeško lobánjo ima Krška meščanska sola.

ženih ter našli posode in denar. Nasproti na levi strani ceste so našli ostanke opekarnic in 1 m visoko, 2 m široko okroglo peč z devetimi luknjami na vrhu za sušenje posod. Takoj za velikovaškim gradom je držala skoz Krakovski gozd proti Kržišču 10 m široka rimska cesta na Praetorium Latobiorum pri Trebnjem. Sled te ceste se po gozdu še sedaj pozna več kot uro daleč, pri vasi Gmajna pa se nahaja miljski cestni kamen. Kmalu v začetku gozda opazimo na levo pri cesti veliko gomilo (tumulus). Pri vasi Zaloke je bilo večje pokopališče. Tu so našli v prstenih grobeh (iz prvega stoletja) lepe žarnice, steklene posode in igle.

(Konec prihodnjič.)

L I S T E K.

Bibliografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o važnejših izmed njih bomo o priliki obširneje poročali:

— Dr. Gregor Jožef Plohel, imeniten humanist ali dobrotnik slovenski, njegova domačija in njegov rod v Ivanjkovcih. Spisala Jakob Meško, župnik pri sv. Lovrenci v Slovenskih goricah in dr. Franc Simonič, skriptor c. kr. vseučiliške knjižnice v Beči. Z 8 slikami in 2 rodoslovnicama. V Beči tiskali Rudolf Brzezowsky in sinovi, založil dr. Fr. Simonič, 1888, 8, 154. Lepa knjiga, o kateri več izpregovorimo prihodnjič, dobiva se pri g. pisatelji dr. Fr. Simoniči na Dunaji po 1 gld. 25 kr. izvod.

— *Slovenisches Sprach- und Übungsbuch.* Nebst Chrestomathie und slovenisch-deutschem und deutsch-slovenischem Wörterverzeichnis. Für den ersten Unterricht bearbeitet von Dr. Jakob Sket, k. k. Professor am Staatsobergymnasium in Klagenfurt. Vierte veränderte Auflage. Druck und Verlag der St. Hermagoras-Buchdruckerei, Klagenfurt 1888, 8, 294 str.

— Nauk, kako je zasajati vinograde z ameriškimi trtami, da jih trtna uš ne more uničiti. Po naročilu deželnega odbora kranjskega spisal Rihard Dolenc, vodja deželne vinarne, sadjarske in poljedelske šole na Grmu, V pojasnilo več slik. Založil deželni odbor kranjski, natisnila »Narodna Tiskarna« v Ljubljani 1888, m. 8, 34 str.

— Kako je rabila riječca 'črez' (novo) slovenskoj knjizi do prijje 50 godina. Napisao M. Valjavec. Preštampano iz LXXXIX knjige Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, u Zagrebu 1888, 8, 88 + 75 + 36 str. Na to jako obširno in korenito pisano monografijo učenega akademika Slovenca opozarjamo vse naše jezikoslovce.

— Stapleton. Neznane prelagačje evangelija preložena po Stapletonu v XVII. veku. Tako se imenuje razprava, natisnena v letošnjem programu ljubljanske c. kr. vélike realke, II. del. spisal profesor Anton Raič. Oceno prihodnjič.

Vilharju v spomin priredi Slovensko pisateljsko društvo v Planini na Notranjskem dne 15. avgusta slavnost ter o tej priliki vzida spominsko ploščo v rojstveno hišo Vilharjevo. Napis na plošči slóve:

V tej hiši je bil
 dne 7. septembra 1818. leta porojen
 slovenski pesnik in skladatelj
MIROSLAV VILHAR.
 Umrl na Kalci 8. avgusta 1871. leta.

Čujte gore in bregovi,
 Da sinovi Slave smo!

Postavilo Slovensko pisateljsko društvo leta 1888.

»Rimski katolik«. I. tečaj, I. zvezek Vrejuje in izdaja dr. Anton Mahnič, profesor bogoslovja. V Gorici. Hilarijanska tiskarna 1888. Velika 8, 96 str. — Izhaja vsake tri mesece po jedenkrat. Velja cel tečaj 2 gl.

Gospod urednik in izdajatelj pravi v predgovoru: »Rimski katolik«: Pod tem naslovom podajemo slovenskemu svetu vže napovedani list. Naslov pové vse, kar namerujemo. In s tem je v istini vse povedano. Beseda za besedo, vrsta za vrsto prejasno riše smoter in namero tega razboritega bojevnika za — Rim. Vsebina vseh člankov je do malega polemična, oblika povsod skoraj izživajoča. Napadeni pisatelji, n. pr. Stritar, bodo se najbrž sami zagovarjali, o priliki homo govorili o posameznih trditvah tudi mi; danes naj le jedno doslovno navedemo:

»Kaj bi Vi storili,« piše dr. Mahnič, »da bi Vam kdo rekel: Pokaži mi slovenski narod? Gotovo bi takega človeka peljali po mestih, po deželi slovenski, ter rekli: Tu opazuj narod slovenski, t. j. opazuj posamezne ljudi, ki govoré slovenski. Ako je pa to res (sic!), tedaj ni tudi pojem narod sam na sebi nič, marveč izgovoré (Sic! Gospod doktor se še ni dokopal do tega, da bi vedel, da verba perf v slovenščini nimajo part. praes.!) narod si bom vedno le predstavljal pojedince, kateri govoré en in isti jezik.«

»Nič več?«

»Nič več! Kar je več, bi jaz pripisal nekaj duševni bolezni, za katero žalibog boleha naš vek. Ta bolezen je oni panteistični idealizem, ki se je pri nemškem Hegelu razvil do vrhunca! — — — — —

Navdihneni od panteističnega idealizma Hegelovega so novodobni proroki narodnostno idejo obožali in jo oklicali za najviše božanstvo. Slava in korist narodom ima biti najviši zakon in konec vsem težnjam. Brez vsakega ozira na navadno in zgodovinsko pravo se imajo narodi po jeziku združiti. Vsled tega so se v poslednjih časih stare legitimne države siloma rušile, mej njimi najčastitljiva, najpostavniša, namreč rimskih papežev cerkvena država. Vse v imenu narodnostnega malika!

Živel novi — brezdržavni prorok!

Muzealno društvo kranjsko, ki je prenehalo pred dvajsetimi leti zaradi političnega razpora in strankarske mržnje in nekoliko tudi zaradi neugodnih prostorov, v katerih so bile takrat shranjene dragocene starine in zbirke muzealne, oživelo je znova dne 2. julija t. l. v krasni novi zgradbi »Rudolfinum«. Omenjeni dan se je zbralo mnogo gospóde obeh narodnostij in po kratkem razgovoru se je izvolil novi odbor. Načelnik mu je gospod kustos Karl Deschmann, tajnik g. prof. Julius Wallner, blagajnik g. magistratni uradnik Robida, odborniki pa g. c. kr. vladni svetovalec Anton Globočnik, gosp. spiritual Ivan Flis in gg. prof. Anton Kaspret, Alfonz Paulin in V. Voss.

Ker ima muzealno društvo lepi namen, vsestransko pospeševati razvoj deželnega muzeja in domoznastva kranjskega sploh, želeti je, da bi je izdatno podpirali vsi, ki resnično ljubijo prekrasno in v zgodovinskem, kakor tudi v prirodznanskem oziru tako zanimivo deželo Kranjsko. Zatorej kličemo znova oživelemu društvu od vsega srca: Vivat, crescat, floreat!

Ueberblick der Verwaltungs- und Rechtsgeschichte des Landes Krain.

Vortrag des Regierungsrathes A. Globočnik, gehalten am 28. April 1888 bei der Monatsversammlung des Musealvereines in Laibach. Separatabdruck aus der »Laibacher Zeitung«, Laibach 1888, m. 8, 52 str. Muzealno društvo kranjsko je še prej, predno je bilo formalno osnovano, priredilo več shodov, pri katerih so se razpravljale zanimive zgodovinske in prirodznanske stvari, tikajoče se naše ožje domovine. O prvem takem večeru smo že poročali v 2. št. letošnjega »Ljubljanskega Zvona«. Na drugem shodu je g. prof. J. Wallner zanimivo predaval o Herbartu Turjaškem in njegovem razmerju z briksenškimi škofi, na tretjem g. kustos Deschmann o ptičih kranjskih, na četrtem gosp. vladni svetovalec Anton Globočnik o upravni in pravni zgodovini Kranjski in na petem g. prof. Anton Kaspert o razmerah gorenjskega kmetijskega prebivalstva na konci 15. in v začetku 16. veka. Na vsakem teh shodov je g. Deschmann iz bogatega svojega znanja dodal še kaj znamenitega ter razkazoval poslušalcem in gledalcem raznovrstne zanimive objekte iz deželnega muzeja. Gospod vladni svetovalec Globočnik priobčuje v zgoraj imenovani knjižici svoje v vsakem oziru zanimivo predavanje. V desetih poglavjih z zgovorno besedo v velikih krepkih potezah slika razvoj raznih administrativnih oblastev in sodišč v deželi kranjski od najstarejše dobe do najnovejših časov ter svojo korenito razpravo bistro pojasnuje z mnogimi zanimivimi podatki. Ves spis je spisau tako, da ga s slastjo bere ne samo pravnik, ampak da ugaja sploh vsakemu, kdor se briga za domačo zgodovino.

Vrtnarstvo. S posebnim ozirom na obdelovanje in oskrbovanje šolskih vrtov. Cena po 1 gld. — Dandanes so se potrebe vseh stanov jakó namnožile Dohodki pa, žal! niso rastle s potrebami. Naš kmet posebno čuti ta nedostatek, ki mu žuga z resnimi posledicami. Zato pa pravi domoljub z veseljem pozdravlja vsako oporo, ki je namenjena kmetiskemu stauu. Med raznimi pomočki, s katerimi moremo našemu kmetu pomoči do blagostanja, pa zavzema gotovo vrtnarstvo in posebej še sadjarstvo odlično mesto. Koliko zakladov leži še v zemlji zakopanih! Pred par leti so sadjarji naši dobili nad *jeden milijon* goldinarjev za sadje. Z umnim sadjarstvom in vrtnarstvom se pa gotovo da ta dohodek najmenj podvojiti.

A zaklade treba znati iz zemlje izkopavati. Umen vrtnar izkoplje na aru zemlje *desetake*, a neumen komaj *desetice*. Toda umni vrtnarji ne padajo iz nebes Treba se je praktično in teoretično učiti in pa vestno opazovati prirodino tvorjenje. — Slovstvo naše v tej stroki ni bogato. Zato nas mora veseliti vsako novo delo na tem polji, osobito še, če je tako izborno, kakor je »*Vrtnarstvo*«. To kojigo je spisal g. Gustav Pirc, tajnik c. kr. kmetijske družbe kranjska po naročilu visocega c. kr. kmetijskega ministerstva. Namenjena je sicer v prvi vrsti šolskim vrtom, a rabil jo bode z velikim pridom *vsak* posestnik koččka zemlje v mestu ali na deželi.

Razdelil jo je na pet delov: 1. Splošni del. 2. Sadjarstvo. 3. Vinarstvo 4. Zelenjadarstvo in 5. Lepotično vrtnarstvo.

V prvem delu kaj primerno opisuje namen šolskega vrta, njegovo velikost, razdelitev in zgradbo, izboljševanje zemlje v njem in potrebno orodje. Opomniti mi je le, da se mi nepotrebno zdi v šolskem vrtu vzgojevati gozdne sadike, kakor priporoča gosp.

pisatelj (str. 5. v 14. vrsti od spodaj). Dandanes se že dobi 1000 gozdnih sadik za 2 gl. Na šolskem vrtu bi pa že sama pletev več veljala.

Na strani 6. (8. vrsta od spodaj) pravi g. pisatelj, da je na 200—300 m² velikem vrtu imeti le drevesnico oziroma trtnico. Tu treba pomisliti, da so tako majhni vrti vselej ob šoli, kjer časih ni lahko več zemlje pridobiti. Šola pa mora biti okrašena, kolikor se da. Zato bo pa treba najmanj $\frac{1}{3}$ površine malega vrta za lepotično vrtnarstvo porabiti. Sicer se bomo pa o tem še pozneje menili.

V drugem delu korenito in umevno opisuje vzgojo sadnega drevja od prvega početka do časa, ko je treba opustiti obrezovanje na stalnem mestu rastočih visokodebelnatih dreves. Rad priznam, da tako temeljite in poleg tega primerno kratke razprave o tem predmetu še nisem bral. Le z neko trditvijo g. pisatelja se načelno ne zlagam. Med drugim piše (str. 32., 16. vrsta), da na šolskem vrtu *mora* ostajati divjakov, da jih moremo deliti učencem ali pa kmetom.

Po mojem mnenji bi moral biti šolski vrt tolik, da bi lahko vso občino oskrboval z drevjem. Odrasli učenci bi se torej morali v prvi vrsti učiti pravilnega sajenja na stalno mesto in poznejšega oskrbovanja. V drugi vrsti bi se pa učili početnega odgojevanja in cepljenja (oziroma precepljevanja). A to še posebno, če šolski vrt ne more dovolj drevja za vso občino vzgojevati. V tem slučaju bi si pač morali vsaj nekateri učenci doma narediti male drevesnice. V obeh slučajih je oddajanje divjakov učencem (oziroma kmetom) nepotrebno in celo škodljivo. Divjaki se namreč pikujejo v rodovitno zemljo, da se bolje ukoreninijo. Učitelj odbere jeseni drugega leta najlepše zase. Za učence ostali bi bili torej dvojbene vrednosti. Drevo na slabi podlagi slabo dela. *Zanikerno rastoče drevo je pa zastoj predrago* in je torej le za grmado. Poleg tega bi vsi učenci doma dreves dobro ne šolali. Jedni nimajo niti zemljišča, drugi bi vrtec lehkomišlno ogradili, da bi jim živina končevala drevje, tretji nimajo sploh nobenega pravega veselja itd. Vsekako bi večina učencev *izgubila* več veselja, nego pa *pridobila* z lastnim oskrbovanjem drevja. V drugem slučaju če je namreč šolski vrt premajhen, naj bi pa učenci, ki imajo primerne prostora in dosti veselja, po učiteljevem navodu naredili male drevesnice. V teh bi pa sami lahko odgojevali dobre podlage. V obeh slučajih naj torej učitelj v peč vrže *prebrane* divjake. — To je jedna. Druga je pa s pritlikovci G. pisatelj piše o njih malo in zdi se mi, kakor bi hotel reči, da to ni za kmeta. Jaz sodim drugače. Pritlikovci stojé lahko na najmanjšem prostoru ter veselé in vedré lastnika, a dajó časih tudi zelo bogate dohodke. Vzemimo uradnika, duhovnika ali učitelja. Po svoji vsakdanji službi potrebuje razvedrila. Tega naj kolikor mogoče išče na prostem — v čistem zraku. Če ima vrt, gotovo bude šel vanj. In kako ga veseli zdravo uspevanje njegovih gojencev (prtljikovcev)! Vsacega posebej, dà — vsako vejico pregleda in sešete ima takorekoč vse cvetne pope! Pa kaj bi našteval vse to? Saj ga ni čistejšega veselja, nego ga imamo v prirodi in pri opazovanju njenih zakonov! Trditi smem iz svoje izkušnje, da je učitelju-sadjarju na pr. to nekaka odškodnina za vse zbrige, katere mu naredé v drevesnici suša, ogrci, toča itd. Jeseni pa nosi svojim krasne hruške, jabolka i. dr. z vrta!

Prvič imamo torej na oblikanem drevju (Formobst) veselje in zabavo. Drugič nam pa donša materijalen dobiček nekaj že s tem, da nas v času, ko ga oskrbujemo, pinsujemo itd., ne zapeljujejo drage zabave, nekaj nam pa da izbornega namiznega sadja za dom in za prodajo. Dr. R. Stoll pripoveduje v svoji pomologiji, da je na Dunaji dal za jedno zimsko dekanko 80 kr. Beli zimski kalvili so po 20—40 kr. komad itd. Seveda jih producent na deželi ne bo prodajal tako drago. A če dobi za komad 5—15 kr., bode se mu delo gotovo izvrstno izplačalo.

Kaj pa kmet? Na tisoče južnih, jugovzhodnih in južnozahodnih sten na raznih plospjih imamo na deželi praznih. Ali jih ne bi mogli izkoristiti z oblikanim drevjem in zgodnjo trto? Poznam posestnika, ki ima okoli 30 m dolgo in do 6 m visoko južno steno pri skednji. Ob nji ima posajene marelice, ki so mu donesle necega leta 80 gld. brez pravnega oskrbovanja. Vem, da nima vsak posestnik tolike stene in da mu ne bo nesla primeroma toliko vsako leto. A jasno je iz tega, koliko zakladov imamo še v zemlji. Omenim le ljubljansko okolico, kjer se sedaj pridelava tako ubogo malo namiznega sadja, da niti imena ni vredno. Razprodalo bi se ga pa lahko v Ljubljani za tisoče. Treba se je torej le učiti, da bomo znali te skrite zaklade izkopavati.

Med priporočenimi sadnimi vrstami pogrešam marsikatero. Toda to stvar bo dognala sadna razstava na Dunaji in v Ljubljani. —

V tretjem delu opisuje g. pisatelj trto in njeno vzgojo. Pouk je temeljit in jasen. Ravno tako izborno je spisan četrti del o zelenjadarstvu.

Peti del obravnava lepotično vrtnarstvo. Pisan je jako poučno in vsak, kdor se ukvarja s cveticami, bode g. pisatelju hvaležen za bogato zbirko lepih cvetic in rož. Ta del je prišel v knjigo zato, da ne bode služila le učiteljem, nego tudi drugim vrtnarjem. To je gotovo prav. Če bi bila knjiga namenjena samo učiteljem, bi menda niti ne imela tega dela. Tako bi sodil iz prvega stavka, katerega je zapisal g. pisatelj v tem delu.

Piše namreč: »Nikakor ne mislim, da je lepotično vrtnarstvo važno v šolskem vrtu, ampak smatram je celo nepotrebno gledé namena, ki ga ima šolski vrt.« Temu nasproti trdim: *Lepotično vrtnarstvo na šolskem vrtu je najmanj tako potrebno, kakor kaka druga stroka vrtnarstva, a na majhnih vrtih posebno, ker je drevesnica ali trtnica na taciht res le igrača in nima takega uspeha v pedagogičnem oziru, nego cvetice.* To trditev naj nekoliko podprem. Človek se vedno uči. Red, snaga, snažna pota in gréde na šolskem vrtu jako ugodno vplivajo na učence. Tu vidijo krasne cvetice. Učé se jih saditi in vzgojevati. (Še celo dekleta se naučé oskrbovati pritlikovce). In kratkočasijo se na vrtu. Pri vsem tem se vzbudi tudi v njih veselje do vsega, kar vidijo v njem. Tudi sami bi radi kaj takega imeli. Učitelj jim da sadik, katere potem doma sadé in oskrbujejo. S tem se pa pošteno in ceno zabavajo. Ta *cena zabava* je važen faktor v gospodarskem oziru, ker poleg napeljanja k varčnosti donaša še materijalen dobiček. A *poštena zabava* je neprecenljiva v moralnem oziru. Lahko se reče, da je deklé brez cvetic skoraj kakor duša brez milosti božje. Tista, ki jih goji, blaži si srce, vedri duh in odvráča od postopanja. Roditelji na kmetih se navadno malo brigajo za svoje otroke. Prepuščajo jih samim sebi. Otroci pa hodijo k sosedu in poslušajo pogovore neprevidnih odraslih ljudij. Te časih zelo popačene raznesó po vasi in dostikrat s tem naredé hude zdražbe. Zopet drugi se shajajo v kakem skrivnem kotu, kjer jih kak oarasil izprijenec učí raznih nespodobnostij. A če bi se bavili s cveticami in pritlikovci, ne bi imeli za postopanje niti časa niti volje (vsaj toliko ne). Znano je, da se otroci morajo igrati. Če jih učimo nedolžnih iger, igrali bodo te, ker ne bodo znali družih. A če jih ne učimo lepih iger in jih ne napeljujemo k poštnemu razveseljevanju, tedaj se otroci, ne znajoči kaj boljšega, sujejo, pretepavajo, in sploh uganjajo vsakoršne nespodobnosti po raznih kotih, ter si tako že v zgodnji mladosti zatró npravnostni čut. Zdaj pa vprašam: Katera igra je lepša nego gojenje cvetic itd.? Ne bom razbistroval tu raznih ugodnih posledic. Saj so jasne. Le vzemimo, da je pri hiši ali za hišo par kvadratnih metrov prostora. Deček se učí v šoli, kako se mora zemlja izboljšavati, kjer se sadi drevje in izboljša si svojo. Na njo lahko posadi pet navpičenih kordonov, katere potem z veseljem oskrbuje. Sestra mu pa obrabi to gredico s piratrumom, violo cornuto itd. Na taciht vrtcih imajo otroci veliko opravila in moralni uspeh

pri tem je še večji nego materijalni. A tudi ta ni majhen. Deček obrezuje in pinsuje drevje. Če se mu tudi prvo leto ne sponese posebno, tedaj se mu pa drugo bolje. Z uspehom pa raste veselje do te krasne in koristne zabave in otroci se takorekoč uživé v to delo. Z otrokom raste drevo in veselje do sadú lastnega truda in konec je: Otroci imajo pošteno zabavo, v maso ljudstva pa prodre tudi povoljno znanje o pravilnem gojenju sadnega drevja. To je torej gotovo važen faktor v moralnem in gospodarskem oziru.

Zato živo priporočam: nikar *cvetič in prtilkovcev* ne zanemarjajte na šolskem vrtu! Tako se bodo naši kmetje počasi navadili svoje prazne stene izkoristovati in ceno se zabavati. Saj šolski vrt ravno je in mora biti buditelj veselja do te stvari med narodom.

Jezik v knjigi je jasen brez tistih po metru dolgih stavkov. Želeti bi bilo le, da bi stalo dosledno mesto potikovalec (Stupfer) potaknenec. (Mi bi samo želeli, da bi se naši pisatelji, ki pišejo razprave in knjige, namenjene v obče veliki masi národa našega, kolikor je možno ogibali *latinske* terminologije ter jo nadomestili z dobrimi domačimi izrazi. Kako neprijetno n. pr. doné na slovensko uho besede, kakor so: pikirati (pikovati), stratificirati (stratifikovati), pinsovati in mnoge druge Ured.) Zlasti moramo g. pisatelja pohvaliti tudi za to, da je svojo knjigo samo *vezano*, in res *lepo* vezano, poslal po svetu.

Brez te krasne knjige naj bi ne bil noben posestnik vrta niti na deželi niti v mestu, noben učitelj in nobeno deklé. Vsakemu bode kazala pravo pot do krasne zabave in materialne koristi.

Zato bodi ta izvrstna knjiga toplo priporočena vsem, ki imajo priliko, baviti se z vrtnarstvom.

Janko Žirovnik.

Poziv. Zaupno se obračam na slovenske, hrvatske i srbske rodoljube, pozivajoč jih prijateljski, da se izvolijo naročiti na *tretjo* knjigo mojih glasbotvorov, koje kanim v kratkem obelodaniti. Knjiga bode obsezala obširno i raznovrstno gradivo ter se na dejem, da bode zanimala vsacega, koji se z glasbo ali pevanjem bavi. Vsebina knjigi bode naslednja: I. *Guslam* (I. Sundečić) za moški zbor; II. *Oj vstani, solnce moje!* (S. Gregorič) za sopran ali tenor s spremljevanjem glasovira; III. *Bolgarska davorija* (A. Aškerc) za moški zbor; IV. *Polonaise* za glasovir; V. *Veni, cviete!* (A. Šenoa) za moški zbor; VI. *Pitaš dušo . . .* (L. Vukelić) za bariton s spremljevanjem glasovira; VII. *Proletna pjesma* (I. F. Gundulić) za mešani zbor; VIII. *Ljubičica* (A. Harambašić) za moški zbor; IX. *Na goro!* (M. Vilhar), dvospev za višji i nižji glas s spremljevanjem glasovira; X. *Liep je danak proletan* (A. Harambašić) za moški zbor; XI. *Kada mi zviezdo* (L. Vukelić) za alt ali bas s spremljevanjem glasovira; XII. *Tužaljka* (F. S. Vilhar) za moški zbor; XIII. *Scherzo* za glasovir; XIV. *Veselo!* (F. S. Vilhar) za moški zbor; XV. *Oj ti lane!* (A. Harambašić) za moški zbor; XVI. *Spjjetu* (F. S. Vilhar) za moški zbor; XVII. *Gavotte* za glasovir; XVIII. *Z Bogom!* (F. S. Vilhar) za moški zbor; XIX. *V spomin Miroslava Vilharja* (A. Funtek) za moški zbor; XX. *Kaži mi!* (A. Harambašić) za moški zbor; XXI. *Etude* za glasovir; XXII. *Gesto* (F. S. Vilhar) za moški zbor; XXIII. *Mazurka* (F. S. Vilhar) za mešani zbor s spremljevanjem glasovira; XXIV. *Predigra k „Balkanski Curici“* (Nikola I.) za orkester, prirejena za glasovir (čveteroročno).

Ker bodo tiskovni troški vsled obile vsebine visoki i ker moram iste naprej platiti, prosim osobito dozdanje naročnike svojih glasbotvorov, da mi izvolijo priposlati predplatni iznos — dva goldinarja — kajti samó takó bode mi možno, delo čim preje izdati. Od naših društev in članov njihovih pričakujem izdatne podpore. Prva knjiga je popolnoma razprodana; ako bi se pak oglasilo zadostno število novih naročnikov, dal bi tiskati drugo izdanje. Cena prvi knjigi je dva goldinarja. Druga knjiga se more še dobiti i to po 1 gld. 60 kr. Konečno javljam slavnemu občinstvu, da nameravam takoj za tretjo knjigo obelodaniti najnoviješe svoje delo „*Zvonimir*“, kralj hrvatski, romantično opero v

treh činih i to v glasovirnem izvadku s popolno partituro za pevanje in popolnim tekstom. Da olajšam izplačevanje naročnine, namenil sem to delo izdati v treh knjigah, za vsak čin jedno knjigo po dva goldinarja. Razume se, da izide delo kakor rokopis i da se naproti javnosti pridržujejo vsa prava.

Zahvaljujoč jugoslavjanskim rodoljubom za dozdanje podpiranje, nadejem se čvrsto, da bodo tudi zdaj nastojanje moje uvažili i dragovoljno odzvali se temu pozivu.

SPLJET (Dalmacija) v dan sv. Cirila i Metoda 1888.

F. S. Vilhar.

Ruska opera v Berlinu. Pod vodstvom Lubimovim so bile v berlinskem »Viktoria-gledališču« meseca majnika predstave ruske operne družbe. Prva predstava je bila dané 6. majnika, pri kateri se je pela *Glinkova* opera: »Življenje za cara«. O tej predstavi je bila kritika jako povoljna za ruske umetnike, Glinkovo delo se je spoznalo kot izvrstno, najbolje pohvaljena sta fugirani zbor v introdukciji in mični v formi kanona izdelani kvartet tretjega akta. — Glinka je zložil napeve tako, da jih morejo peti le pevci in pevke, ki imajo izredno vztrajen glas in posebno sigurnost v visočini. Predstava je presenečila poslušalce po izborni zvršitvi, vsi predstavljalci so peli čisto, muzikalično sigurno in se pokazali tudi v koloraturi izurjeni. Veščaki so najbolj občudovali petje zbora, kateri je zgoraj navedeni fugirani zbor v introdukciji pel z vso natančnostjo. Med solisti sta omenjeni gospodičina *Orosimova*, katera z visocim svojim sopranom najtežje pasaže spretno izvaja, in gospodičina *Verjovkina* (altistinja), katera je v prizoru četrtega akta andante rusko in allegreto italijanske melodike pela tako krasno, da je bila navdušeno pohvaljena. Tenorist gosp. *Sokolov* ima zveneč, lehak, visok glas, basist gosp. *Ljarov* pač nima več mladostnega čvrstega glasu, toda poje z gorkim čutom in dramatičnim naglasom. Ognjevit in sigurno je dirigoval gospod pl. *Šurovski*. — Drugi dan se je ponavljala ta opera, toda glavne naloge so bile izročene drugim osebam. O tej predstavi je bila kritika menj ugodna. Opero »Življenje za cara« so predstavljali osemkrat zaporedoma, namreč od 6. do 13. dne majnika. Dne 14. majnika so predstavljali *Ant. Rubinsteinovo* opero: »*Démon*«, t. j., veliko fantastično spevoigro v treh dejanjih in sedmih podobah, na besede *Lermontove*. Rubinsteinova glasba je tudi v tej operi popolnoma dramatiška, zlasti strastni spevi *Démona* kažejo mnogo lepega, globoko genljivega, isto tako svedočijo Rubinsteinovo nenavadno nadarjenost lirične partije, n. pr. velik ensemble: „Slovó Tamare, odhajajoče v samostan“. Izmed solistov so pohvaljeni samó gospod pl. *Tartakov*, kateri je *Démona* pel z lepozvencim, okroglim bariton-glasom in jako gorkim čutom; gospodičina pl. *Verjovkina*, ki je predstavljala angelja, in gospodičina pl. *Stefaničeva*, ki je pela nalogo Tamare. Občinstvu je delo in predstava jako prijalo, veščaki pa tožijo, da je bilo marsikaj napčno v skupnem petji in da je bilo zaradi slabe režije preveč dolgih presledkov, kar vpliva neugodno na poslušalca, ker je tako vsa predstava dolgočasna. To je menda tudi vzrok, da so „*Démona*“ le trikrat predstavljali in dne 18. majnika se je preselila ruska operna družba v „Ostend-gledališče.“

V. Valenta.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vsle leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrlet 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: **Fr. Levec** i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: **Fr. Levec**. Uredništvo in upravnništvo v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Splet. — Bl. g. Podlimbarski: Težko pričakujem že po zimi obljubljeni »slike«. — Ukaželjnemu pesniku v X. Dve ali tri o priliki, drugih pa ne. V prvi delajo stike do malega sami glagoli, kar ni odobravati. Denarji: Bog te obvarji (!) pa ni stik. — Da tisti passus meri na Vas, zvedel sem šele iz Vašega pisma. Obžalujem, kar se je zgodilo, pa prosim Vas, ne bodite nervozni. Ko bi hotel urednik za jezik prijemati vse, ki njemu podtikajo iz trte izvite slabe namene, moral bi si plačevati svojega advokata. Za take stvari je najboljši uredniški koš. »Podplät je koža čez in čez postala!« — G. H. M. na S. Hašnikove »Dobrovoljke« so že natisnene. — G. J. M. v G. Potolažite se, pesem »Sveta strup« je že zdavnaj zgorela — ne na grmadi sicer (kamor ste jo sami obsodili) ker so v Ljubljani drva predraga za tak luksus, — ampak na prav navadnem kuhinjskem ognjišču. — G. Fr. K. pr. v Gr. Žal mi je, da tudi letoš ne morem porabiti poslanih pesmij. — G. Ivan Pogodin: Nekoliko o priliki. Puškinovo pesem »Gvadalkvire«, poslovenil je že Ivan Vesel l. 1870. — G. Vojničan: Poslanih stvarij ne moremo porabiti. — G. A. M. trg. v Kom. Pride, kadar bodè kaj prostora. — G. Roku D. Gorskemu in mnogim drugim nabirateljem narodnega blaga: Povedali smo že večkrat, da je narodnemu blagu v našem listu odločen jako majhen skromen prostor in da niti tega gradiva ne moremo porabiti, kar se nam ga je nabralo zadnja leta. Gg. nabiratelj prosimo, naj pošiljajo take stvari g. dr. Karlu Štreklju, docentu na vseučilišču na Dunaji (zdaj v Dobfihu na Češkem). Nagrad pa gg. nabirateljem celo ne moremo plačevati. — Gg. Mato, t. t., Grajski, Grbun, Z. Č. pri Sv. D., Fr. Sm. v Bark, pri Trstu: Hvala, ni za rabo!

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsezajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejeman.

za vse leto	4 gld. 60 kr.
» pol leta	2 » 30 »
» četrt leta	1 » 15 »

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji »Ljubljanski Zvon« po 5 gld 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

»Ljubljanski Zvon«, II. tečaj (1882) nevezan po	3 gld. — kr
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, III. tečaj (1883) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, V. tečaj (1885) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VI. tečaj (1886) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VII. tečaj (1887) nevezan po	4 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 20 »

Letnika I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisnem upravnistvu:

»Rokovnjači«, Zgodovinski roman, spisala <i>Jos Furčič</i> in <i>Janko Kersnik</i> po	50 kr.
--	--------

Upravištvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljana, Dunajska cesta 15.

POEZIJE	
Zložil Josip Pagliaruzzi-Krilan.	
Knjiga se dohva brošuren izvod po 1— gld. elegantno vezan » 1'50 » pri Mariji Pagliaruzzi, via St. Antonio, št. 4 v Gorici v katoliški knjigarni in pri Ig. pl. Kleinmayrji in Fed. Bambergu v Ljubljani, pri J. Krajci v Rudolfovem.	